

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tomáš Drahorád

**Nové instituty ochrany slabší strany v občanském
zákoníku**

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Nové instituty ochrany slabší strany v občanském zákoníku* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Praze dne 31.10.2017

Tomáš Drahorád

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. JUDr. Blance Vítové, Ph.D., LL.M. za vedení diplomové práce a její cenné rady, které mi usnadnily psaní této práce. V neposlední řadě chci také poděkovat svojí rodině, která mě během studií na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci podporovala.

Seznam použitých zkratek

Důvodová zpráva	Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
LZPS	Listina základních práv a svobod
Občanský zákoník nebo OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Obchodní zákoník nebo ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

Seznam použitých zkratk	4
Úvod	6
1 Pojetí slabší strany v českém právním řádu	9
1.1 Zásada ochrany slabší strany a zásada rovnosti.....	9
2 Vymezení slabší strany	14
2.1 Obecná ochrana slabší smluvní strany	15
2.2 Neúměrné zkrácení	17
2.2.1 Znaký neúměrného zkrácení.....	18
2.2.2 Výluky z neúměrného zkrácení.....	19
2.2.3 Práva zkráceného z neúměrného zkrácení.....	23
2.3 Lichva	24
2.4 Adhézní smlouvy	28
2.4.1 Včleňovací doložky ve smlouvě uzavírané adhezním způsobem	31
2.4.2 Nečitelné, nesrozumitelné doložky a doložky zvlášť nevýhodné.....	33
2.4.3 Kogentnost ustanovení § 1799 a § 1800 občanského zákoníku	36
2.5 Spotřebitelské smlouvy	37
Závěr	40
Bibliografie	43
Abstrakt	49
Seznam klíčových slov.....	51

Úvod

Rekodifikace soukromého práva je naprosto zásadní počín, a to bez ohledu na pozitivní či negativní reakce na tuto skutečnost, neboť došlo k nahrazení původního občanského zákoníku novým občanským zákoníkem, který má více než 3000 ustanovení. Každopádně občanský zákoník, který po téměř čtyřech letech své účinnosti není vhodné označovat za „nový“, zakotvil změny v naprosté většině svých ustanovení, a to ať se jedná o změny obsahové či pouze změny rozsahové. Jednou z této oblasti je i ochrana slabší strany, která se prolíná celým občanským zákoníkem. Tudíž zcela zásadní změnou oproti OZ1964 je skutečnost, že zákon výslovně hovoří nejen o spotřebitelích a jejich právech, nýbrž se ochrana slabšího objevuje v mnoha ustanoveních, byť samotnou definici slabší strany občanský zákoník neobsahuje.

Samotná existence slabší strany je dána tím, že mezi subjekty soukromého práva lze poměrně jednoduše spatřit nerovnosti, jejichž původ je různorodý. Jak sám zmiňuje občanský zákoník hned v úvodních ustanoveních, nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo závislosti svého postavení utrpět nedůvodnou újmu.¹ Z těchto skutečností tak vyplývá jednoznačný závěr o snaze zákonodárce zdůraznit ochranu slabšího v právních vztazích. Na druhé straně lze zmínit názor Bejčka, který konstatoval, že „*Základní paradigma a východisko soukromého práva (rovnost jako souřadnost, tedy vzájemná nenadřazenost a nepodřízenost subjektů) se určitě nezmění přemalováním téhož obsahu jinými názvy nebo seřazením zásad soukromého práva do jiného pořadí ladícího s jiným terminologickým vkusem či východiskem. Faktická rovnost stran se pod základní soukromoprávní zásadou rovnosti nikdy neskrývala.*“² Diplomová práce tak má za cíl se kriticky postavit k současné právní úpravě vztahující se k ochraně slabší strany. Hned na úvod je však třeba zdůraznit, že diplomová práce nemá ambice provést důkladnou analýzu všech ustanovení zabývajících se ochranou slabší strany, poněvadž takovou analýzu rozsah diplomové práce zásadně neumožňuje. Rozsah materie v dané otázce je velice obsáhlý, to ovšem nevylučuje možnost a důležitost stručného a výstižného zhodnocení dané úpravy s respektováním všech klíčových otázek. Na druhé straně však nemůže jít o prosté vylíčení právní úpravy zakotvené v občanském zákoníku. Proto diplomová práce poskytuje ucelený výklad ke klíčovým aspektům této problematiky s tím, že kritickým záběrem jsou posuzovány právě nové prvky v rámci ochrany slabší strany ve vztahu k předchozí právní úpravě.

Nelze ani odhlédnout od přínosnosti dalšího zkoumání a hodnocení dané úpravy, přičemž toto lze i vřele doporučit, ovšem tato diplomová práce nemůže poskytnout zcela komplexní

¹ Ustanovení § 3 odst. 2 písm. c) občanského zákoníku.

² BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 32.

přehled, což by výrazně ubíralo na její přehlednosti. I přes jisté omezení tak má diplomová práce potenciál být přínosná v trvající diskuzi týkající se rekonfigurovaného soukromého práva, resp. konkrétně oblasti ochrany slabší strany. Zároveň diplomová práce je přínosná i pro laickou veřejnost, které nabízí srozumitelné představení těch nejdůležitějších aspektů ochrany slabší strany.

K ochraně slabší strany je také nutno dodat, že tato není zakotvena pouze v soukromém právu. Obecně lze totiž říci, že ochrana slabší strany vychází z principů sociálního státu a ve velké míře jde o ryze veřejnoprávní otázky a ochrana je často poskytována pomocí práva sociálního zabezpečení (senioři, nemajetné osoby apod.).³ Veřejnoprávní ochrana je rovněž zakotvena v zákoně o ochraně spotřebitele,⁴ a to především v ochraně proti nekalým obchodním praktikám, přičemž tento zákon velice úzce navazuje na ochranu soukromoprávní zakotvenou v občanském zákoníku. Je tak patrné, že ochranu slabší strany, ať už jde o jakékoliv pojmenování, lze spatřit jak v soukromoprávní, tak veřejnoprávní oblasti.

Všechny uvedené důvody směřují i ke zvolení cíle práce. Cílem diplomové práce je poskytnutí stručného a výstižného zhodnocení ochrany slabší strany stanovené občanským zákoníkem se zaměřením na klíčové otázky dané problematiky. K tomu, aby mohlo být dosaženo tohoto cíle, je třeba odpovědět na otázky vztahující se k samotnému vymezení podmínek, za kterých lze hovořit o slabší straně. Dále zodpovědět, jaké jsou konkrétní možnosti ochrany slabší strany. K zodpovězení těchto otázek diplomová práce využívá kritické analýzy konkrétních ustanovení věnující se ochraně slabší strany, pomocí zjištěných poznatků budou tyto díky metodě syntézy zařazeny do souvislostí a v neposlední řadě budou pomocí dedukce přijaty závěry s ohledem na uvedenou metodologii.

Postupně se za dobu účinnosti občanského zákoníku nashromáždilo opravdu velké množství literatury. Za ty nejzásadnější a nejrelevantnější lze zmínit komentářovou literaturu, ať už se jedná o komentáře autorského kolektivu v čele s Melzrem a Téglem,⁵ tak o komentáře autorského kolektivu v čele s Hulmákem,⁶ pokud jde o oblast závazkového práva, dále jde i o komentář vydaný pod vedením Švestky, Dvořáka a Fialy⁷ nebo nejnovější komentář Petrova.⁸

³ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2017, s. 24.

⁴ Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

⁵ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 720 s., MELZER, Filip, TÉGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 1264 s.

⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1344 s.

⁷ ŠVESKA, Jiří, DVOŘÁK, Jiří, FIALA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1736 s.

Kromě této komentářové literatury lze zmínit další autory, jejichž názory byly významné pro vypracování této diplomové práce, předně je to Bejček,⁹ jehož názory byla tato diplomová práce velmi široce inspirována, podobně jako Zoulík,¹⁰ jehož práce a názory jsou v práci hojně využívány. V neposlední řadě bylo pro diplomovou práci potřebně využít i odborné články, které byly odrazem skutečnosti, že ochrana slabší strany je poměrně frekventovaným tématem v odborné veřejnosti. Tyto odborné články posloužily jako další inspirační zdroje a složily také k opodstatněnosti jednotlivých odlišných názorových stanovisek.

Zvolenému cíli a ke stanoveným otázkám odpovídá i struktura práce, která kromě úvodu a závěru obsahuje dvě zásadní kapitoly věnující se ochraně slabší strany. První kapitola je svým obsahem zaměřena na obecné pojetí slabší strany ve vztahu k zásadě rovnosti a vůbec autonomii vůle, neboť jde o zásadní konflikt mezi těmito zásadami. Na to navazuje druhá kapitola, která se již konkrétně zabývá jednotlivými oblastmi občanského zákoníku věnující se ochraně slabší strany, a to především v podobě neúměrného zkrácení, lichvy, adhezních smluv a spotřebitelských smluv. Vždy je brán zřetel na ty nejkritičtější prvky u těchto některých zvláštních právních úprav zakotvených v občanském zákoníku.

⁸ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 3120 s.

⁹ BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 516 s., BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36, BEJČEK, Josef. Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo „papírový tygr“ (a škůdce soutěže a spotřebitele)? *Bulletin advokacie*, 2012, č. 7-8, s. 15, BEJČEK, Josef. Malí a střední podnikatelé jako slabší strana v hospodářském styku? *Obchodněprávní revue*, 2014, č. 11-12, s. 316.

¹⁰ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

1 Pojetí slabší strany v českém právním řádu

Již ze samotné Listiny základních práv a svobod vyplývá, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.¹¹ Toto základní právo samozřejmě prostupuje do celého právního řádu, přičemž závazkové právo v tomto smyslu vyvěrá ze zásady ochrany autonomie vůle smluvních subjektů, a to především z toho důvodu, že jde o naprosto elementární podmínku fungování materiálního právního státu.¹² Na druhé straně autonomie vůle nemůže být absolutní, a to zejména v případech, kdy existuje jiné základní právo jednotlivce nebo ústavní princip či jiný ústavně aprobovaný veřejný zájem, v jehož důsledku lze autonomii vůle omezit.¹³

1.1 Zásada ochrany slabší strany a zásada rovnosti

Omezujícím či korigujícím principem autonomie vůle je v soukromém právu zásada rovnosti.¹⁴ Právě rovnost subjektů je určující pro soukromé právo, dokonce lze hovořit o pojmovém znaku soukromého práva,¹⁵ byť zásada rovnosti v současné době není zahrnuta mezi zásadami výslovně uvedenými v textu občanského zákoníku.¹⁶ Přes tento fakt, nemůže být s ohledem na výše uvedené pominut význam zásady rovnosti pro české soukromé právo. Obecně lze tedy tvrdit, že běžně je otázkou vůle jednotlivých subjektů, jestli se vůbec rozhodnou vstoupit do smluvního vztahu a v případě že ano, jakého smluvního kontrahenta si zvolí, co bude obsahem takové smlouvy, o jaký typ smlouvy se bude jednat, a zda smlouvu uzavřou ústně či písemně. Nelze také pominout to, zda je při uzavírání smlouvy dopředu zřejmé, jaké nepříznivé následky mohou být spojeny s nesplněním konkrétních smluvních podmínek.¹⁷

Lze však říci, že vždy budou existovat rozdíly mezi jednotlivými subjekty soukromého práva, což je dáno především ekonomickou silou daných subjektů.¹⁸ Jinými slovy, lidé jsou si z faktického hlediska nerovni, avšak existuje zájem (především politický)¹⁹ na odstranění této faktické nerovnosti či jiného handicapu.²⁰ Tento přístup je naprosto pochopitelný, neboť lidé

¹¹ Ustanovení článku 2 odst. 3 LZPS.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 3308/2016.

¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 18. července 2013, sp. zn. IV. ÚS 457/10.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28. března 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03.

¹⁵ Srov. např. BOGUSZAK, Jirí, ČAPEK, Jirí, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 93 a násl. dále také MELZER, Filip, TĚGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 83.

¹⁶ Srov. ustanovení § 3 občanského zákoníku.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 3. ledna 2000, sp. zn. IV. ÚS 387/99.

¹⁸ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. března 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03.

jsou a budou vždy na různé ekonomické úrovni,²¹ proto dochází „uměle“ pomocí právních prostředků k zakotvování institutů, pomocí kterých je naopak posilované postavení „slabšího“.

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku výslovně uvádí, že „*Člověk a právnická osoba principiálně nejsou a nemohou být obecně v rovném právním postavení*“, což jenom podporuje zájem na ochraně slabší smluvní strany. Hurdík a Lavický k tomuto dodávají, že „*soukromé právo garantuje každému co nejširší míru možnosti svobodného jednání, avšak právě proto, že ji garantuje každému, musí ji zároveň u některých omezit, aby byla zaručena všem.*“²² Cílem je tak dosažení vyváženého postavení stran, lépe je třeba používat pojem „rovnováhy“ namísto „rovnosti“.²³ Nelze se spokojit s tím, že smluvní strany mají k dispozici stejné právní prostředky, poněvadž to může sice zabezpečit „formální rovnost“, ale už ne skutečné rovnovážné postavení, proto dochází k vyrovnávání výchozích ekonomických, informačních, odborných a jiných rozdílů, které mezi stranami bezesporu existují.²⁴ Totiž není možné odhlédnout prostého faktu, že vyjednávací síla je různorodá a uzavírání smluv mezi rovnými je spíše abstrakcí.²⁵ Jinými slovy, aby bylo dosaženo rovnosti jako cíle, zakotvují se instrumenty, které mají výchozí pozici slabšího „posílit“ či korigovat v jeho prospěch, čímž ve výsledku dochází k zajištění „rovnosti prostředků“.²⁶ Takový názor a právní úprava je chvályhodná, poněvadž chceme-li zajistit vyvážené postavení subjektů v právních vztazích, jež fakticky ani nemají k dispozici takové výchozí pozice, aby ve finále vůbec dosáhly na rovnovážné postavení, potom není v podstatě jiné cesty, než jim dát k dispozici takové prostředky, které konečnou rovnost zajistí, byť to v podstatě znamená, že dochází k oslabování pozice silnějšího subjektu. Ostatně v tomto ohledu lze souhlasit s Ondřejem, který uvádí, že stejně jako má stát chránit před zdivočelým medvědem, opilým řidičem či zlodějem, tak by měl chránit i své občany i před predátorskými praktikami například úvěrových subjektů.²⁷ To je velice příhodné přirovnání, se kterým se lze ztotožnit.

Smyslem je zajištění určité spravedlnosti či ekvity, resp. smyslem je nahrazení formální rovnosti smluvních stran rovností materiální.²⁸ Nelze tak hovořit o rovnosti jako rovnítku v právech a povinnostech, nýbrž o rovnosti za srovnatelných podmínek, proto se zákonodárce snaží korigovat výchozí materiální nerovnost tak, aby došlo k dosažení stavu co možná

²¹ Důvodová zpráva.

²² HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 115-120.

²³ Tamtéž.

²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11, více k otázce rovnosti z filosofického hlediska BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 23-34.

²⁵ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ ONDŘEJ, Jan. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele Ekonomické, právní a sociální aspekty*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 64-65.

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 3308/2016.

nejbližšího rovnovážnému postavení všech subjektů, a to i mezi subjekty, jež jsou naprosto nerovnými.²⁹ Především jde o vyloučení neodůvodněné nerovnosti.³⁰ Je-li cílem prosazení skutečné autonomie vůle, potom je předpokladem existence skutečné, a nikoliv formální, rovnosti smluvních stran. Díky ochraně slabší strany, která zabezpečuje rovnost smluvních stran, je dosaženo i autonomie vůle.³¹ Na druhé straně je třeba vždy pamatovat, že nepřiměřeně široký výklad a používání ochrany slabších je, resp. může být, v rozporu se zásadou *pacta sunt servanda*, přičemž následek by nebyl nikterak žádoucí. Totiž v extrémních případech by to mohlo vést až k morálnímu hazardu slabších stran, jejich neodpovědnosti při svém konání, a nakonec i k tomu, že by se slabší strana mohla stát stranou silnější.³² Ostatně i ustanovení § 3 občanského zákoníku konstatuje, že nikdo nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých. K tomuto se vyjadřoval i Ústavní soud, který ve vztahu ke spotřebitelům uvádí, že tito nemohou a ani nejsou zcela imunní vůči následkům svého jednání, neboť „každý svéprávný jednatel za své jednání a vzniklých následků se nemůže bez dalšího zprostit pouhým poukazem na to, že jednal v jakési "euforii" z vidiny rychlých peněz (nebo snad že nevěděl, že podvod či úvěrový podvod je trestným činem).“³³ Ústavní soud v daném rozhodnutí také odmítl opodstatněnost úvahy, že spotřebitel vždy vstupuje do smluvního vztahu s vysokou mírou lehkomyšlnosti a neuvážlivosti, neboť k takovému jednání neexistuje žádný důvod, přičemž je zdůrazněno, že spotřebitelé mají nejen práva, ale i povinnosti.³⁴ Uvedené závěry jsou naprosto srozumitelné, poněvadž tolerovat lehkomyšlnost, nedbalost a lhostejnost k vlastnímu postavení a následkům svého jednání je pro soukromé právo naprosto nepřijatelné.³⁵ Konkrétní osoba nemůže již předem do právního vztahu vstupovat s tím, že rezignuje na své povinnosti a bude pouze spoléhat na ochranu poskytovanou zákonem.³⁶ V tomto směru je vhodné opět zmínit i zásadu *pacta sunt servanda* a z ní vyplývající důsledky, „že smluvní strany jsou povinny smlouvu plnit, i za předpokladu, že se plnění pro

²⁹ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 3. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 939/10.

³¹ HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 115-120.

³² BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36, SELUCKÁ, Markéta. *Ochrana spotřebitele v soukromém právu*. Brno: C. H. Beck, 2008, s. 24, BARNHIZER, Daniel. *Inequality of Bargaining Power*. Michigan State University College of Law. 2005 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <<http://digitalcommons.law.msu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1106&context=facpubs>>, THAL, Spencer Nathan. *The Inequality of Bargaining Power Doctrine: The Problem of Defining Contractual Unfairness*. [online]. Oxford Journal of Legal Studies, s. 17-19, 1988 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/oxfjls8&div=6&g_sent=1&casa_token=&collection=journals>

³³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. června 2016, sp. zn. II. ÚS 1069/16.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 24.

³⁶ Tamtéž.

*některou z nich stalo nevýhodným,*³⁷ což ostatně platí i v případě, že je smlouva pro některou ze smluvních stran v určitých ohledech nevýhodná,³⁸ či obtížněji splnitelná.³⁹ Lze připomenout i s ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, že soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým, což mimo jiné znamená, že smyslem života člověka je i usilovat o trvalou subjektivní spokojenost.⁴⁰ Zákon tak sice stanovuje celou množinu situací, kdy poskytuje slabší straně v té které konkrétní situaci pomocnou ruku, ovšem tato pomoc není bezbřehá, a to především s ohledem na „slabost“ dotčené strany vyvolanou nikoliv záměrně, nýbrž vyvolanou povahou konkrétní situace.

Dle Melzera a Téglu lze rozlišovat ochranu slabší strany jednak na ochranu *in abstracto* a jednak na ochranu *in concreto*.⁴¹ Totiž jde buďto o případy, kdy je jedna strana typicky ve slabším postavení, zde tak není třeba prokazování, že je daná strana skutečně tou slabší. Jde o případy ochrany spotřebitele, zaměstnance či nájemce. V druhém případě jde však o situaci odlišnou především s ohledem na prokázání slabšího postavení v té které konkrétní situaci, přičemž za základní ustanovení v tomto ohledu je označeno ustanovení § 433 občanského zákoníku. Jak uvádí Bejček,⁴² dané ustanovení lze označit za dekompozici a konkretizaci zásady poctivosti vyjádřené v ustanovení § 6 občanského zákoníku⁴³ a také dobré víry vyjádřenou v ustanovení § 7 občanského zákoníku⁴⁴ a v neposlední řadě i zákazu zneužití práva zakotvené v ustanovení § 8 občanského zákoníku.⁴⁵

V dalším pak jde zejména o ustanovení § 630 odst. 2 občanského zákoníku,⁴⁶ v němž je vyjádřena ochrana týkající se sjednání promlčecí lhůty odlišně od zákona a v neprospěch slabší strany či o ustanovení § 1798 a násl. občanského zákoníku upravující smlouvy uzavírané adhézním způsobem. Lze poukázat také na ustanovení § 2629 odst. 2 občanského zákoníku, v němž je stanovena neúčinnost zkrácení doby pro uplatnění práv ze skrytých vad stavby v případě, že je objednatelem slabší strana a pokud jde o náhradu škody, pak je zřejmě významné

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. listopadu 2008, sp. zn. 26 Cdo 863/2007.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2009, sp. zn. 33 Cdo 1787/2007.

⁴⁰ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 19.

⁴¹ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 83.

⁴² BEJČEK, Josef. *Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

⁴³ Ustanovení § 6 občanského zákoníku: „(1) Každý má povinnost jednat v právním styku poctivě. (2) Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.“

⁴⁴ Ustanovení § 7 občanského zákoníku: „Má se za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře.“

⁴⁵ Ustanovení § 8 občanského zákoníku: „Zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.“

⁴⁶ Ustanovení § 630 odst. 2 občanského zákoníku: „Je-li kratší nebo delší lhůta ujednána v neprospěch slabší strany, nepřiblíží se k ujednání. Nepřiblíží se ani k ujednání kratší promlčecí lhůty, jde-li o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti.“

ustanovení § 2898 občanského zákoníku, z něž vyplývá, že se nepřihlíží k ujednání, které by předem zkracovalo právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy. Zcela zřejmě pak ochrana slabšího vyplývá z právní úpravy neúměrného zkrácení dle § 1793 občanského ustanovení a lichvy dle § 1796 občanského zákoníku. Nelze ani opomenout, že ochrana slabší strany rovněž znamená ochranu slabšího smluvního partnera podnikatele.⁴⁷ O těchto institutech bude rozebráno dále.

Ochrana slabší strany je tak jednou z primárních zásad, která hraje nezanedbatelnou roli v systému zásad občanského zákoníku,⁴⁸ její důležitost je zvýrazněna skutečností, že vždy bude existovat jistá nerovnost mezi smluvními stranami, dosáhne-li tato nerovnost určité meze, která je již nežádoucí, potom dochází k aktivaci ustanovení občanského zákoníku, která mají zabránit, aby došlo k újmě slabší strany, a proto je jejich pozice „uměle“ posilňována. Ostatně jde i o to, aby byl zachován individuální rozměr v podobě podstaty demokratického právního státu, a to samotné svobody, poněvadž v opačném případě, kdy by byla svoboda bez rovnosti, potom by svoboda byla svobodou jen pro někoho a nesvobodou pro jiného.⁴⁹ Proto je třeba dbát na ochranu slabší strany, poněvadž její význam je velice důležitý pro soukromé právo.

⁴⁷ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

⁴⁸ HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 106-120.

⁴⁹ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

2 Vymezení slabší strany

Zákonodárce nepřijal definici slabší strany, její definice a výklad je přenechán judikatuře soudů. Tato skutečnost je odrazem toho, že při výkladu slabší strany se nelze vyhnout obtížím spojeným při formulaci smluvní strany.⁵⁰ Zákonodárce však typizuje určité případy, kdy dochází ke vzniku slabšího postavení jedné ze smluvních stran, a proto dochází k posilování jejího postavení pomocí zákonem stanovených prostředků.⁵¹ Typicky lze uvažovat o spotřebiteli, který vstupuje do vztahu s podnikatelem. Pouhé zastoupení jedné ze stran podnikatelem však z druhé smluvní strany typově slabší smluvní stranu nečiní, a to z toho důvodu, že i tato strana si může sjednat zastoupení profesionálem.⁵² Existence slabší strany je obecně spojena s kupní silou, ekonomickou závislostí, hospodářským postavením, tržní silou či dominantním postavením.⁵³ Jde tak o určitou nevýhodu jedné ze stran, která může mít naprosto rozhodující charakter, ovšem na druhé straně se nebude jednat o situace, kdy naopak i na druhé straně budou existovat určité nevýhody, čímž se však vztah bude navzájem vyrovnávat a v tomto důsledku žádná ze stran nebude v daném vztahu slabší.⁵⁴

Bezouška a Piechowiczová definují slabší stranu jako někoho, kdo nemůže dost dobře prosadit své zájmy či uplatnit se při vyjednávání podmínek smlouvy, přičemž nezáleží na tom, zda je dané postavení způsobeno nedostatkem věku či hospodářským postavením.⁵⁵ Bez povšimnutí by neměly zůstat ani úvahy Zoulíka o tom, jak definovat slabší strany. Dle jeho názoru by se při určování slabší strany nemělo přihlížet ke kritériím, které účinkují tak, že svobodná vůle jedné ze stran je oslabena či zcela vymizelá, neboť takové nedostatky jsou posuzovány jako vady vůle či projevu vůle, u nichž jsou stanoveny samostatné následky. Zoulík je ovšem též toho mínění, že k vymezení se nehodí ani ekonomické aspekty, neboť tyto sice mohou vyvozovat faktickou nerovnost mezi stranami, ale pro přesné určení by bylo nutné je určitým způsobem kvantifikovat a přesně porovnat. Konečně podle něj nelze vycházet ani z toho, zda se jedna smluvní strana věnuje určité činnosti jako profesionál a druhá nikoliv, neboť i v takových situacích lze nalézt výjimky, kdy profesionál bude dodávat konkrétní zboží ekonomicky silnější, mamutí, společnosti. Nakonec lze využít i právní hledisko a stanovit, že slabší stranou bude ta strana, která má méně právních možností. I v tomto případě se však zřejmě najdou výjimky.

⁵⁰ BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 35.

⁵¹ BÉZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 233.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2014, sp. zn. 32 Cdo 1519/2012.

⁵³ BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 35.

⁵⁴ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 452.

⁵⁵ BÉZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 234.

K pojmu slabší strany lze tedy uzavřít, že dle názorů Zoulíka jde „většinou o fyzické osoby, pokud jsou vůči druhé straně v určité nevýhodě; tato nevýhoda je spatřována zejména v jejich pozici ve smluvním vztahu, v nedostatku profesionality, v omezené informovanosti a v jednání pod určitým hospodářským tlakem. Abychom se vyhnuli jakékoli zkrslující generalizaci, je třeba pro konkrétní situace připustit výjimky, které buď rozšiřují nebo naopak zužují okruh subjektů, které mohou mít toto postavení anebo které rozšiřují nebo zužují možnosti závislosti či jiných nevýhod.“⁵⁶ Toto vyjádření je natolik obecné, aby nemohlo vyloučit některé subjekty z ochrany, která je poskytována slabší straně, a zároveň jsou tímto vyjádřením poskytnuty určité klíčové prvky, které hrají zásadní roli při definování slabší strany. Z tohoto důvodu lze danou definici hodnotit jako velice zdařilé a užitečné vymezení slabší strany.

2.1 Obecná ochrana slabší smluvní strany

Při výkladu zaměřujícím se na obecnou ochranu slabší strany je nezbytné začít u ustanovení § 433 občanského zákoníku. Dle důvodové zprávy je totiž stanoveno, že „dané ustanovení zakotvuje obecnou ochranu slabší strany. Tato obecná úprava nemíří jen na ochranu spotřebitele (byť je toto hledisko v odst. 2 akcentováno), ale sleduje ochranu generální povahy. Toto ustanovení je základní a od jeho maximy se odvíjí podrobnější úprava ochrany slabší strany v části čtvrté zákoníku.“⁵⁷ Generální povaha tohoto ustanovení je však odbornou veřejností relativizována,⁵⁸ a to vzhledem ke skutečnosti, že dané ustanovení vůbec nechrání slabší stranu mezi nepodnikateli, přičemž právě i zde se považuje ochrana slabší smluvní strany za neméně potřebnou. Závěr o nikoliv generální povaze ustanovení § 433 občanského zákoníku je dále zdůvodněn i skutečností, že některá jiná ustanovení občanského zákoníku (např. ustanovení § 630 a ustanovení § 2898) přiznávají možnost silnějšího postavení i nepodnikateli a z ustanovení § 1797 občanského zákoníku⁵⁹ je dokonce vyloučena ochrana slabší strany v případě lichevního jednání či neúměrného zkrácení.⁶⁰ V odborné veřejnosti se tak diskutuje, a to v souvislosti se samostatnou aplikovatelností daného ustanovení, zda v situacích, kdy je vyloučena ochrana dle ustanovení upravující lichvu či neúměrné zkrácení, jak bylo vymezeno výše, je možné poskytnout ochranu ve smyslu ustanovení § 433 občanského zákoníku.⁶¹ I když se tak najdou argumenty kritizující pohled na dané ustanovení jako na obecnou

⁵⁶ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

⁵⁷ Důvodová zpráva.

⁵⁸ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 452.

⁵⁹ Ustanovení § 1797 občanského zákoníku: „Podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, nemá právo požadovat zrušení smlouvy podle § 1793 odst. 1, ani se nemůže dovolat neplatnosti smlouvy podle § 1796.“

⁶⁰ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 452.

⁶¹ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 453 a dále také BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

ochranu slabší strany, lze i s těmito argumenty přijmout závěr, že dané ustanovení představuje základní ustanovení vztahující se k ochraně slabší strany, a jako takové má nepopíratelný význam. V tomto ohledu se lze spíše přiklonit k důvodové zprávě, neboť svou povahou je to skutečně ustanovení nejobecnější.

Aplikovatelnost daného ustanovení je pak založena na několika klíčových prvcích. Podnikatel musí zneužít v hospodářském styku své kvality odborníka nebo hospodářské postavení, což lze chápat jako určité zvláštní vlastnosti a dovednosti a v případě hospodářského postavení lze hovořit o finanční síle či informační asymetrii, přístupu k technologiím, které způsobují silnější postavení podnikatele.⁶² Existence těchto odborných znalostí, zkušeností a postavení je sama o sobě klíčovým znakem podnikání a vůbec hospodářské soutěže, tudíž přítomnost tohoto prvku je naprosto přirozená, ovšem nesmí být zneužita vůči slabší straně.⁶³ Totiž pouze a jen zneužití kvality odborníka nebo hospodářského postavení je nežádoucím efektem, a proto jsou v daném ustanovení zakotveny zákazy zneužití kvality odborníka či hospodářského postavení (1) k vytváření závislosti slabší strany, (2) k využití závislosti slabší strany a (3) k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran. Problematickým je však v daném ustanovení formulační vyjádření, poněvadž před slovy „k dosažení“ je namísto spojky „nebo“ použito spojky „a“, což navozuje výklad, který by zakotvoval pouze dva zákazy zneužití kvality odborníka či hospodářského postavení: (1) k vytváření závislosti slabší strany a zároveň k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech nebo (2) k využití závislosti slabší strany a zároveň k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech.⁶⁴ Je tak patrné, že je možné připustit oba výklady, neboť mají oba dva své opodstatnění. Konkrétní parametry aplikovatelnosti daného ustanovení zřejmě brzy vyloží soudní judikatura. Klíčový význam daného ustanovení však spočívá v tom, že podnikatel zneužije své zkušenosti, odbornosti či postavení k poškození slabší strany.

O to více zde vystupuje svým významem odstavec druhý ustanovení § 433 občanského zákoníku, které stanoví, že slabší stranou je vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním. Jde o vyvratitelnou domněnku („má se za to“), presumuje se tedy takový předpoklad, přičemž tento může být vyvrácen, pokud se prokáže, že údajně slabší strana vystupující mimo souvislost s vlastním podnikáním ve skutečnosti nemá slabší postavení, resp. není v nevýhodě. U podnikatelů tak půjde typicky

⁶² LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1652.

⁶³ MELZER, Filip, TĚGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 35.

⁶⁴ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 453.

o důkaz prokazující shodnou finanční, technologickou či informační silou.⁶⁵ Z daného ustanovení tedy jednoznačně vyplývá, že slabší stranou může být jak nepodnikatel, tak i podnikatel. V daném kontextu je však třeba upozornit, že daná právní domněnka neznamená, že by slabší stranou nemohl být i podnikatel v rámci své podnikatelské činnosti. Totiž takovému podnikateli (typicky drobný živnostník) sice nebude svědčit právní domněnka dle ustanovení § 433 odst. 2 občanského zákoníku, avšak bude slabší stranou ve smyslu prvního odstavce daného ustanovení.⁶⁶

V neposlední řadě je nutné se zabývat následky porušení tohoto ustanovení. Samotné ustanovení k tomuto neuvádí ničeho. Odborná veřejnost dovozuje, že v případě porušení lze hovořit o relativní neplatnosti smlouvy.⁶⁷ Nevylučuje ani absolutní neplatnost ve smyslu ustanovení § 588 občanského zákoníku, a to pro zjevný rozpor s dobrými mravy.⁶⁸ V úvahu přichází i odpovědnost za vznik škody, neboť dochází k porušení zákonné povinnosti ve smyslu ustanovení § 2910 občanského zákoníku, kdy v takovém případě bude mít škůdce povinnost nahradit vzniklou škodu.⁶⁹ Je tak patrné, že i podle tohoto obecného ustanovení lze hovořit o jednoznačných sankčních následcích.

2.2 Neúměrné zkrácení

Systematicky se diplomová práce v případě zvláštních úprav ochrany slabší strany věnuje i neúměrnému zkrácení. Neúměrné zkrácení jako institut nebyl explicitně zakotven v předchozím občanském zákoníku (OZ1964). Této problematice se však věnovala judikatura, kdy Nejvyšší soud konstatoval,⁷⁰ že „*platné právo nemá žádné ustanovení o sjednání příliš nízké kupní ceny (laesio enormis), pokud taková cena není v rozporu s cenovými předpisy. (...) Nelze ovšem vyloučit, že okolnost hrubého nepoměru plnění jedné ze stran k tomu, co poskytla druhá strana, může ve spojitosti s dalšími okolnostmi tobo kterého případu naplňovat znaky jednání, které již koliduje s dobrými mravy.*“ Tudíž za předchozí právní úpravy by se právní jednání nemohlo v důsledku neúměrného zkrácení stát neplatným samo o sobě, nýbrž k neplatnosti by bylo potřeba dalších skutečností zakládající rozpor s dobrými mravy.

⁶⁵ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1653.

⁶⁶ ŠVESKA, Jiří, DVORÁK, Jiří, FIALA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1019-1020.

⁶⁷ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 453, LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 433, MELZER, Filip, TĚGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654.* 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 36-37.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1652.

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2010, sp. zn. 30 Cdo 1653/2009.

Institut neúměrného zkrácení je ovšem znám již v Justiniánském právu,⁷¹ kdy například bylo hovořeno o tom, že se lze domáhat u soudce navrácení půdy prodané za příliš nízkou cenu, pokud kupující nedoplatí rozdíl mezi sjednanou kupní cenou a spravedlivou cenou (quo deest iusto pretio).⁷² Současná tuzemská právní úprava vychází z ustanovení § 934 ABGB,⁷³ kromě jiného je tento institut upraven i v čl. 21 švýcarského OR (Obligationenrecht),⁷⁴ z něhož vychází i úprava v současném občanském zákoníku.⁷⁵ Oproti tomu Janoušek uvádí, že švýcarská úprava tzv. Übervorteilung je spíše podobná lichvě. Jednak totiž musí být porovnán objektivní znak neúměrného zkrácení, tedy nápadný nepoměr vzájemných plnění, s objektivní hodnotou předmětu závazkového vztahu v okamžiku uzavření smlouvy, a dále co se týče subjektivních náležitostí, švýcarská úprava demonstrativně vypočítává okolnosti, které musí být naplněny, aby bylo dané ustanovení aplikovatelné (zejména slabost, nezkušenost, tíseň, lehkomyšlnost).⁷⁶ Přes rozpory týkající se skutečné inspirace právní úpravy neúměrného zkrácení v účinném občanském zákoníku, lze uzavřít, že jde o tradiční institut soukromého práva, jehož kořeny sahají až do římského práva.

2.2.1 Znaky neúměrného zkrácení

Z ustanovení § 1793 občanského zákoníku vyplývají klíčové znaky neúměrného zkrácení, jde především o existenci hrubého nepoměru vzájemných plnění. Právě tento objektivní nepoměr je pojmovým znakem neúměrného zkrácení oproti lichvě, která zároveň vyžaduje splnění ještě subjektivního prvku, a to využití v zákoně vyjmenovaných znevýhodnění v slabší strany.⁷⁷ Zároveň by o tomto nepoměru měla mít povědomost zkracující strana, která z něj určitým způsobem těží a naopak strana zkracující by o tomto nepoměru vědět neměla.⁷⁸ Lze proto říci, že základem neúměrného zkrácení je jisté zneužití druhé strany, respektive její nevědomosti a to

⁷¹ Srov. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. Praha: J. Otto knihkupec, 1910, s. 688.

⁷² PIHERA, Vlastimil. *Laesio enormis*. *Obchodněprávní revue*, 2011, č. 11, s. 319.

⁷³ Ustanovení § 934 ABGB: „*Neobdržela-li jedna strana na obecné hodnotě při dvoustranně závazném jednání ani polovici tobo, co druhá straně dala, skýtá zákon zkrácené straně právo žádati zrušení a uvedení v předešlý stav. Avšak druhá strana může jednání zachovati v platnosti tím, že jest ochotna nabrzditi, čeho se do obecné hodnoty nedostává. Nepoměr hodnoty se určuje podle času, kdy bylo jednání uzavřeno.*“

⁷⁴ Ustanovení čl. 21 švýcarského OR (Obligationenrecht): „*Wird ein offenes Missverhältnis zwischen der Leistung und der Gegenleistung durch einen Vertrag begründet, dessen Abschluss von dem einen Teil durch Ausbeutung der Notlage, der Unerfahrenheit oder des Leichtsinns des andern herbeigeführt worden ist, so kann der Verletzte innerhalb Jahresfrist erklären, dass er den Vertrag nicht halte, und das schon Geleistete zurückverlangen.*“

⁷⁵ ZOULÍK, František. *Soukromoprávní ochrana slabší strany*. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

⁷⁶ JANOUŠEK, Michal. *Návrat laesio enormis do občanského práva*. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 5, s. 165.

⁷⁷ DOČKAL, Tomáš. *Zásada přiměřenosti a její odraz v neúměrném zkrácení a lichvě*. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 9, s. 310.

⁷⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 319.

tak, že dojde k výrazným disproporcím mezi vzájemnými plněními.⁷⁹ Dle některých názorů se dokonce nevyžaduje, aby byla strana, které se poskytuje ochrana z důvodu nedostatku informací, uznána za slabší.⁸⁰ Takový názor je pochopitelný, každopádně v reálné situaci bude ve většině situací jedna ze stran slabší, neboť nebude mít dostatek informací. Navíc i to, že existence podobné disproporce mezi stranami bude samo o sobě zakládat domněnku, že jde o využití nebo zneužití výhodného postavení. Neúměrné zkrácení se tak může vyskytovat v různých podobách, netýká se pouze určité skupiny lidí či nějaké typické situace, použití právní úpravy zakotvující neúměrné zkrácení lze tak považovat za subsidiární, pokud jiné právní prostředky nebudou v konkrétní situaci účinné.⁸¹

2.2.2 Výluky z neúměrného zkrácení

Občanský zákoník celkem ve čtyřech ustanoveních zmiňuje situaci, kdy se úprava ustanovení § 1793 odst. 1 občanského zákoníku neužije. Jedná se o výluky, které Bezouška nazývá jako negativní (vylučovací) podmínky. V případě, že budou tyto negativní podmínky splněny, neuplatní se úprava neúměrného zkrácení.⁸² Právní úprava neúměrného zkrácení se neuplatní především v případě, kdy druhá (zkracující) strana nevěděla, ani nemusela vědět o skutečnosti, která vedla k nepoměru vzájemného plnění. Z tohoto konstatování je naprosto zřejmé, že se mají se postihnout případy informační asymetrie. Zjednodušeně jsou postihovány situace, kdy jedna strana ví méně než strana druhá, což způsobuje, že tato druhá strana nejedná poctivě. Typicky si lze představit příklad, kdy je chráněn prodávající věci, o jejíž starožitné hodnotě neví, proti kupujícímu znalci. Není však již chráněn proti stejně nevědomému laikovi.

Výluky plynou zejména z ustanovení § 1793 odst. 2 občanského zákoníku, kde je uvedeno, že úprava neúměrného zkrácení se „nepoužije pro případ nabytí na komoditní burze, při obchodu s investičním nástrojem podle jiného zákona, v dražbě či způsobem postaveným veřejné dražbě naroveň, ani pro případ sázky nebo hry, anebo při narovnání nebo novaci, pokud byly poctivě učiněny.“ Lze se domnívat, že s výjimkou narovnání či novace, jsou v tomto ustanovení obsažené výluky u obchodů, kdy lze uvažovat o častých a rychlých změnách hodnoty plnění či nezávisle na vůli zúčastněných osob. Tak je tomu ovšem také v případě zde zmíněných odvážných smluv. Za zajímavější lze hodnotit vyloučení užití neúměrného zkrácení v případech narovnání a novace, což může mít mnohdy významné následky. Tyto právní instituty jsou upraveny v ustanoveních § 1902 a násl. občanského zákoníku. Zejména u narovnání mohou nastat případy, kdy by byl nahrazen

⁷⁹ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110, DOČKAL, Tomáš. Zásada přiměřenosti a její odraz v neúměrném zkrácení a lichvě. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 9, s. 310.

⁸⁰ GROŠPIC, Pavel. Návrat laesio enormis do českého práva. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 5, s. 181.

⁸¹ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

⁸² BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 236.

dosavadní závazek závazkem novým, pro jednu ze stran krajně nevýhodným. I za situace, kdy by zkrácená strana tuto skutečnost posléze zjistila, by se nemohla dovolávat úpravy neúměrného zkrácení, byť by byl nepoměr sebevětší. Lze jistě uvažovat i o případech, kdy by nahrazená pohledávka byla zcela bezcenná. Dovolávat se úpravy neúměrného zkrácení by strana mohla pouze v případě, že by druhá strana při narovnání jednala nepoctivě. Nepoctivostí se zde však nemá na mysli pouhá pochybnost druhé strany o oprávněnosti svého nároku, protože spornost či pochybnost je jistě jednou z možných motivací pro uzavření narovnání.⁸³ Dle ustanovení § 1904 občanského zákoníku by platnost narovnání byla ovšem dotčena i tím, že by omyl jedné ze stran o hodnotě plnění vyvolala druhá strana lstí. V praxi bude zřejmě obtížné odlišit, kdy se bude strana moci dovolávat neúměrného zkrácení z toho důvodu, že narovnání bylo učiněno nepoctivě a případ kdy bude platnost narovnání narušena z toho důvodu, že jedna ze stran přistoupila k uzavření narovnání v omylu, který vyvolala druhá strana lstí, neboť i takové jednání lze zcela jistě kvalifikovat jako jednání nepoctivé. S ohledem na poměrně krátkou prekluzivní lhůtu jednoho roku⁸⁴ pro dovolání se právní úprava neúměrného zkrácení však bude zřejmě výhodnější tvrdit, že narovnání je neplatné z důvodu omylu, který druhá strana vyvolala lstí.

Dále nelze pominout výluky plynoucí z ustanovení § 1794 občanského zákoníku. Dle tohoto ustanovení se nelze domáhat neúměrného zkrácení ve dvou případech. První případ pamatuje na situace, kdy je dán zvláštní vztah mezi stranami a nepoměr vyplývá z tohoto vztahu. Zákon pak vyjmenovává zejména situace, kdy měla zkrácená strana úmysl plnit zčásti za úplatu a zčásti bezúplatně, kdy si lze jistě představit smíšené smlouvy, například prarodiče chtějí svému oblíbenému vnukovi věnovat jednu ze svých nemovitých věcí, ale ne zcela zadarmo, a proto uzavřenou kupní smlouvu, v níž bude cena nemovité věci zjevně podhodnocena. Stejně tak mohou s takovým vnukem uzavřít nájemní smlouvu, kdy úplata za danou nemovitou věc bude v hrubém nepoměru k obvyklé výši nájemného v daném místě, neboť tomuto svému vnukovi chtějí ulevit v jeho životních nákladech na bydlení. Neúměrného zkrácení se nelze dovolávat taktéž v případech, kdy už není možné výši zkrácení zjistit. Dle komentářové literatury by toto pravidlo mělo plynout již z důkazního břemene, které nese ten, kdo se úpravy neúměrného zkrácení dovolává. Nicméně toto pravidlo se zřejmě uplatní pouze výjimečně, neboť jednak lze obvykle hodnotu plnění zjistit a jednak je patrné, že s ohledem na výše zmíněnou prekluzivní lhůtu nebude mít plynutí času příliš významný vliv na možnost určení hodnoty plnění.⁸⁵

⁸³ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 314 – 328.

⁸⁴ Ustanovení § 1795 občanského zákoníku.

⁸⁵ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 329 – 332.

V ustanovení § 1794 odst. 2 občanského zákoníku je dále upravena situace, kdy zkrácená strana výslovně prohlásí, že se vzdává práva dovolávat se neúměrného zkrácení a zároveň prohlásí, že přijímá plnění za mimořádnou cenu ze zvláštní obliby anebo pokud souhlasí s neúměrnou cenou i přes skutečnost, že jí skutečná cena byla nebo musela být známa. Dané podmínky – výslovné vzdání se ochrany plynoucí z neúměrného zkrácení a přijmutí plnění za mimořádnou cenu zvláštní obliby musí být splněny kumulativně a v podstatě to znamená, že zvláštní obliba „přebije“ objektivní cenu.⁸⁶ Cena zvláštní obliby představuje „*mimořádnou hodnotu, která je založena na nabodilé vlastnosti věci nebo na nabodilém vztahu osoby k věci, které hodnotitel přikládá subjektivní preferenci před všemi jinými věcmi téhož druhu.*“⁸⁷ Jde tak o specifické okolnosti založené na subjektivních názorech konkrétních smluvních stran, opět i zde bude konkrétní výklad daného ustanovení záležet na judikatuře soudu.

Výslovné vzdání se stalo i předmětem kritiky ze strany odborné veřejnosti, neboť je odkazováno na zahraniční úpravu neúměrného zkrácení, které stačilo, aby vzdání se práva vyplývalo i z chování zkráceného nebo z povahy věci.⁸⁸ Podobně i rakouská judikatura konstatovala, že vzdání se vůle může vyplývat z okolností, příkladem může být koupě obrazu od recentního malíře či v situaci, kdy sousedé směňují pozemky za účelem urovnání možnosti příjezdu na své pozemky – v těchto situacích absentovalo výslovné prohlášení, přesto však byly naplněny podmínky pro to, aby se nejednalo o neúměrné zkrácení.⁸⁹ Tato situace navíc navazuje i na předchozí odstavec daného ustanovení, neboť zde hraje taktéž roli vztah mezi stranami. Za současné právní úpravy občanského zákoníku je nezbytné trvat na výslovném prohlášení, ovšem otázkou bude to, jak konkrétně bude toto výslovné prohlášení vykládáno judikaturou. S ohledem na podstatu tohoto ustanovení by měl být výklad soudu extenzivní. Na druhé straně se Bezouška domnívá, že ujednání ve smlouvě ve znění „*smluvní strana prohlašuje, že je jí známa skutečná cena*“ nebude dostačující pro závěr o výslovném vzdání se, poněvadž to ještě neznamená, že dané smluvní straně je skutečná cena známa.⁹⁰ Takový závěr je pochopitelný, ovšem nelze to brát univerzálně, je třeba se vždy zabývat individuálními okolnostmi konkrétního případu.

⁸⁶ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 235-236.

⁸⁷ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1754.

⁸⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 331.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 235-236, podobně také HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 331.

V neposlední řadě lze zmínit i vylouku plynoucí z ustanovení § 1797 občanského zákoníku,⁹¹ kterým dochází k vyloučení podnikatelů pro jejich ochranu plynoucí z právní úpravy neúměrného zkrácení. Jedná se o pravidlo společné jak pro neúměrné zkrácení, tak pro lichvu. Jde o vynětí podnikatelů z režimu § 1793 odst. 1 po vzoru právní úpravy ObchZ, který v § 267 odst. 2 vylučoval aplikaci § 49 OZ1964, který zakládal právo na odstoupení od smlouvy v případě, že účastník uzavřel smlouvu za tísně a nápadně nevýhodných podmínek v podnikatelském styku. Dle prvního náhledu na výše uvedené se jedná o odůvodnění pro vynětí podnikatelů z režimu lichvy, o kterém bude pojednáno v následující kapitole o lichvě, nicméně v souvislosti se znovuzavedením neúměrného zkrácení v českém právním řádu bylo toto vynětí rozšířeno i na neúměrné zkrácení. Ostatně to je pochopitelné, poněvadž se počítá se tím, že podnikatel je profesionál při svém podnikání.⁹²

Z ustanovení § 2757 občanského zákoníku dále vyplývá, že pro: „*Pro závazky z odvážných smluv se nepoužijí ustanovení o změně okolností (§ 1764 až 1766) a neúměrném zkrácení (§ 1793 až 1795).*“ Tato nepoužitelnost institutu neúměrného zkrácení je jedinou výlukou stojící mimo úpravu Dílu 3 – Obsahu závazků. Zákonodárce tak explicitně vyloučil aplikaci právní úpravy neúměrného zkrácení. Z logiky věci však plyne, že odvážné smlouvy jsou ze své povahy určeny především nepoměrným plněním a výraznou nejistotou smluvních stran, proto by případné zrušení smlouvy či navrácení do původního stavu nedávalo smysl. Právní úprava neúměrného zkrácení zakotvená v občanském zákoníku, resp. její způsob zakotvení, je předmětem kritiky ze strany odborné veřejnosti, a to především s ohledem na zahraniční právní úpravu.⁹³ Konkrétní parametry a případné objasnění problematických aspektů však bude otázkou judikatury soudů. Je taktéž třeba připomenout, že dle novější literatury⁹⁴ není výčet důvodů pro vyloučení z neúměrného zkrácení taxativní.

⁹¹ Ustanovení § 1797 občanského zákoníku: „*Podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, nemá právo požadovat zrušení smlouvy podle § 1793 odst. 1, ani se nemůže dovolat neplatnosti smlouvy podle § 1796.*“

⁹² BEZOUSKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 237.

⁹³ GROŠPIC, Pavel. Návrat laesio enormis do českého práva. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 5, s. 181, a dále také ZIMA, Petr. K pokusu o uzákonění institutu laesio enormis. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 9, s. 332; NĚMEC, Petr. *Neúměrné zkrácení a lichva dle nového občanského zákoníku*. [online]. epravo.cz, 25. června 2012 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na < <https://www.epravo.cz/top/clanky/neumerne-zkraceni-a-lichva-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-83728.html>>.

⁹⁴ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1754, naproti tomu opačný názor má HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 331.

2.2.3 Práva zkráceného z neúměrného zkrácení

Dojde-li ke zkrácení, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy, a to u soudu.⁹⁵ Jde tak o specifické právo, neboť by se zde nabízelo od smlouvy odstoupit, případně zakotvit relativní neplatnost.⁹⁶ Podobně lze již v zahájeném soudním sporu uplatnit námitku jako obranu proti žalobě. Uplatnění tohoto práva je spojeno s prekluzivní lhůtou v délce jednoho roku od uzavření smlouvy.⁹⁷ Odborná veřejnost nemá jasno v tom, zda prekluzivní lhůta plyne během soudního řízení. Na jedné straně je zastáván názor, že na neúměrné zkrácení nedopadá účelem ani textem ustanovení § 649 občanského zákoníku, přičemž je zdůrazněno, že nejde o vzájemné plnění ve smyslu § 649.⁹⁸ Na druhé straně je zastáván názor, že po dobu probíhajícího řízení se běh prekluzivní lhůty staví, a to s odkazem na ustanovení § 654 odst. 2 ve spojení s § 648 občanského zákoníku.

Zkracující strana však má právo odvrátit výše uvedený následek, a to pokud doplní své plnění k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy. Jako příklad lze uvést, že když prodávající prodá zboží za 300, avšak obvyklá cena je pouze 100, potom musí vrátit 200, opačným příkladem může být situace, kdy prodávající prodá za 30, avšak obvyklá cena je 100, potom mu musí být doplaceno 70.⁹⁹ Je tak patrné, že se musí v každém případě zjišťovat obvyklá cena s ohledem na dobu a místo uzavření smlouvy, tudíž zpětně, nikoliv v době, kdy je smlouva napadena z důvodu neúměrného zkrácení nebo kdy došlo k samotnému plnění.¹⁰⁰ Rovněž musí být reflektováno místo uzavření smlouvy, bude proto třeba vycházet např. z regionální ceny.¹⁰¹ Dané okolnosti jsou naprosto pochopitelné a je třeba je plně respektovat, neboť jde o dosti proměnlivou cenovou úroveň a nelze přijímat příliš objektivizované pojetí. Z uvedeného ustanovení je však patrné, že zákonodárce dává možnost smluvním stranám, aby se vypořádaly dobrovolně tak, aby se předešlo ke vzniku sporů, resp. nutnosti žalovat u soudu.

⁹⁵ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 318, PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1752 – 1753, ŠVESKA, Jiří, DVOŘÁK, Jiří, FIALA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 153.

⁹⁶ ŠVESKA, Jiří, DVOŘÁK, Jiří, FIALA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 153.

⁹⁷ Ustanovení § 1795 občanského zákoníku.

⁹⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 333.

⁹⁹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 321.

¹⁰⁰ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1748, ke zjištění obvyklé ceny se nejčastěji bude zpracovávat znalecký posudek.

¹⁰¹ Tamtéž.

2.3 Lichva

Jde o pojem, který má původ slovanský a je odvozen od přídavného jména lichý. Lichým jednáním bylo rozuměno jednání, které není správné, není dovolené, ať už po právní stránce či stránce mravní – tolik aspoň podle Ottova slovníku naučného, který dovozuje původ z německého slovesa leihen, resp. leihvan, které překládáme jako půjčit si.¹⁰² Dříve byla synonymem lichvy úžera, která je dnes označením pro lichvu ve slovenštině. Pojem lichvy se vyvíjí společně s vývojem společnosti: „*Dějiny ukazují nám však, že pojem lichvy v různých dobách byl různý. Týká se to hlavně lichvy úrokové. Ve dřívějších dobách nepoblíželo se stejně na braní úroků z kapitálu.*“¹⁰³ Lze však souhlasit s Janouškem, že lichva je a vždy byla spojena s překročením pomyslné smluvní svobody.¹⁰⁴ Byť nebyla lichva do přijetí občanského zákoníku zakotvena v právním řádu, otázka lichvy byla řešena judikatorně, a to i s přihlédnutím k trestnému činu lichvy podle trestního zákoníku.¹⁰⁵

Nejvyšší soud¹⁰⁶ definoval lichevní smlouvy jako „*takové smlouvy, které smluvní strana uzavře zneužívaje něčí nezkušenosti, tísně nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, přičemž dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru. O lichevní smlouvu podle občanského práva jde v případě, kdy jednající z okolností věci věděl anebo musel vědět, že druhá strana je postižena okolnostmi uvedenými shora, a tuto okolnost využil; nevyžaduje se, aby jeho jednání bylo současně v trestním řízení označeno za trestný čin. Lichevní smlouvy jsou absolutně neplatné.*“ Je tak zřejmé, že Nejvyšší soud jednoznačně odmítl lichevní smlouvy, byť se jejich úprava nenacházela v občanském zákoníku, což byl naprosto správný přístup, na který později reagoval i zákonodárce a lichevní smlouvy zakázal explicitně při rekonstrukci občanského zákoníku.

Nově je tak patrné přímo z občanského zákoníku, že je neplatná smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.¹⁰⁷ Tato úprava je zjevně inspirována i úpravou v obecném zákoníku občanském z roku 1811, kde bylo zakotveno, že neplatná je smlouva, „*když by někdo, kořistě z lehkomyšlnosti, tísně, slabosti rozumu, nezkušenosti nebo vzrušení mysli někoho jiného, dal sobě nebo třetímu za plnění slíbání nebo poskytnouti plnění vzájemné, jehož majetková hodnota je v patrném*

¹⁰² Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Dostupné na <<http://www.archive.org/stream/ottvslovnknauni29ottogoog#page/n17/mode/2up>>.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Srov. JANOUŠEK, Michal. Trestněprávní aspekty lichvy po rekonstrukci soukromého práva ve srovnání s německým pojetím trestného činu lichvy. *Státní zastupitelství*, 2015, roč. 13, č. 1, str. 27-32.

¹⁰⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. I.ÚS 3308/16.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1993/2001.

¹⁰⁷ Ustanovení § 1796 občanského zákoníku.

*nepoměru k hodnotě plnění.*¹⁰⁸ Klíčovými prvky lichvy tak zůstávají na jedné straně její subjektivní znaky a na straně druhé jsou to objektivní znaky.

Objektivním znakem je hrubý nepoměr majetkového plnění ve smlouvě, při jehož posuzování je třeba přihlídnout k dalším okolnostem takového plnění a nelze vycházet pouze ze srovnání majetkového plnění,¹⁰⁹ půjde typicky o hospodářský význam uzavřené smlouvy, solventnost převodce, rizikovost záměru, ekonomická prognóza, resp. vývoj na trhu.¹¹⁰ K otázce hrubého nepoměru ve vzájemném plnění se vyjádřil i Ústavní soud, který zdůrazňoval, že v soukromém právu se aplikuje zásada *pacta sunt servanda* (smlouvy necht' jsou dodržovány), a to i v případech, kdy je to pro některou ze smluvních stran nevýhodné.¹¹¹ Ústavní soud se také vyjadřoval k smyslu úroku z prodlení, přičemž zdůraznil jeho motivační a sankční funkci, pokud se dlužník ocitne v prodlení se včasným a řádným vrácením dluhu.¹¹² Ovšem i za daných okolností je třeba respektovat zásadu přiměřenosti, Ústavní soud také vyzdvihuje, že již odedávna, a to i v obchodním styku, platí ve slušné společnosti maxima "každému co jeho jest"; ani zajištění tohoto smluvního nároku však nesmí být nadměrné. S názorem Ústavního soudu se nezbyvá než ztotožnit, neboť je skutečně naprosto pochopitelné, že zcela neúměrná výše úroků, a to i úroků z prodlení, může být oprávněně pocitována dotčeným subjektem jako nespravedlivá, a to i bez ohledu na to, je-li v konkrétním případě pro něj likvidační či nikoliv. Tyto názory Ústavního soudu jsou správné a logické a je třeba na nich trvat.

Společně s naplněním nějakého ze subjektivních znaků lichvy mohou mít veškeré tyto skutečnosti vliv na vzájemné plnění. Mezi subjektivní znaky lichvevní smlouvy náleží dle občanského zákoníku zejména tíseň, nezkušenost, rozumová slabost, rozrušení nebo lehkomyšlnost. Předmětné ustanovení občanského zákoníku sice nepoužívá termín zejména, avšak skutečnost, že jde o demonstrativní výčet, vyplývá z toho, že ustanovení v první řadě

¹⁰⁸ Ustanovení § 879 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud znění účinném od 1.1.1917 do 31.12.1965.

¹⁰⁹ Nejvyšší soud dovodil, že i smluvní pokutu sjednanou ve formě úroku převyšujícího i několikanásobně 100 % zajištěné pohledávky ročně lze - s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu - považovat za přiměřenou a tudíž v souladu s dobrými mravy, viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2000, sp. zn. 30 Cdo 2247/99 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. srpna 2001, sp. zn. 33 Odo 204/2001, dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2004, sp. zn. 33 Odo 588/2003: smluvní pokuta sjednaná ve výši 0,5 % z dlužné částky za každý den prodlení (tj. 182,5% ročně) byla vzhledem ke všem okolnostem případu považována za přiměřenou, neboť konečná výše smluvní pokuty byla plně závislá na době, po kterou žalovaní nedostali své povinnosti. Na druhé straně považoval Nejvyšší soud za rozporné s dobrými mravy a neplatné dle § 39 dřívějšího občanského zákoníku ujednání o úrocích ve výši 5% měsíčně, tj. 60% ročně, která téměř čtyřnásobně přesahovala horní hranici uvedené obvyklé úrokové míry, viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004. Každopádně v závislosti na okolnostech konkrétního případu - nemusí být nepřiměřený úrok, který je dvojnásobkem či trojnásobkem úrokové míry peněžních ústavů, viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2007, sp. zn. 33 Odo 236/2005.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2010, sp. zn. 30 Cdo 4665/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2010, sp. zn. 30 Cdo 911/2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2011, sp. zn. 30 Cdo 1180/2010.

¹¹¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. prosince 2008, sp. zn. III. ÚS 1090/08.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 7. května 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07.

rozvádí povinnost jednat v souladu s dobrými mravy.¹¹³ Pro aplikaci předmětného ustanovení upravující lichevní jednání stačí naplnění alespoň jednoho ze subjektivního znaku lichvy. Podstatou lichevního jednání je tak skutečnost, že profitující jednající úmyslně využije některého ze subjektivních znaků lichvy, a to v příčinné souvislosti s hrubým nepoměrem vzájemného plnění. Typicky půjde o případy, kdy musí být z okolností patrné, že k danému obchodu by běžně uvážlivé jednající osoby nikdy nepřistoupily.¹¹⁴ Velice výstižně vystihuje lichevní jednání Nejvyšší soud, který konstatoval, že „pro závěr, že smlouva o převodu nemovitosti představuje lichevní smlouvu, je nezbytné zjištění o naplnění objektivního a (alespoň jednoho) subjektivního znaku lichvy, které jsou v příčinné souvislosti, jakož i zjištění, že jednání osoby profitující z lichvy bylo úmyslné, a to alespoň ve formě nepřímého úmyslu (účastník profitující z lichvy věděl anebo musel vědět, že druhá strana je postižena okolnostmi uvedenými shora a tuto okolnost využil); půjde tedy o jednání, které s přiblížením k okolnostem případu a zjištěnému hrubému nepoměru ve vzájemném plnění vytěsňuje jakékoliv úvahy o tom, že se jednalo o projev běžného (standardního) jednání obvyklého při uzavírání převodní smlouvy mezi uvážlivé jednajícími osobami, a současně nevnáší žádné pochybnosti o tom, že toto jednání v daném místě a čase již překročilo pravidla slušnosti a poctivosti, a tedy ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. je v kolizi s dobrými mravy.“¹¹⁵

Dojde-li k naplnění výše uvedených znaků, bude lichevní smlouva relativně neplatná, což mimo jiné znamená, že soud v případě shledání například nepřiměřeného smluvního úroku, tento úrok moderuje na rozumnou úroveň a ve zbytku smlouva bude platná.¹¹⁶ Daný závěr je v rozporu s dřívějšími závěry judikatury, neboť v daných souvislostech bylo hovořeno o rozporu s dobrými mravy, kde nezbývalo než dovozovat absolutní neplatnost.¹¹⁷ K závěru o relativní neplatnosti argumenty předkládá přesvědčivé argumenty Petrov.¹¹⁸ Lze především souhlasit s tím, že lichevní smlouva se může postupem času projevit jako výhodná, proto se ochrana poskytovaná prostřednictvím možnosti soudu spravedlivě uspořádat práva a povinnosti stran jeví jako dostatečná a není třeba dané jednání postihovat absolutní neplatností.

¹¹³ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 336, shodně PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1757.

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2010, sp. zn. 30 Cdo 4665/2009.

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2010, sp. zn. 30 Cdo 4665/2009, dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2015, sp. zn. 30 Cdo 4582/2014.

¹¹⁶ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 237, a ustanovení § 577 občanského zákoníku: „Je-li důvod neplatnosti jen v nezákonném určení množství, časového, územního nebo jiného rozsahu, soud rozsah změni tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností stran; návrhy stran přitom vážán není, ale uváží, zda by strana k právnímu jednání vůbec přistoupila, rozpoznala-li by neplatnost věs.“

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1993/2001, náleží Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. I.ÚS 3308/16.

¹¹⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 339-341.

Jak vyplývá z výše uvedeného, slabší stranou v případě lichevního jednání je osoba, která je v konkrétním právním jednání slabší s ohledem na svou tíseň, nezkušenost, rozumovou slabost, rozrušení, lehkomyšlnost nebo se jinak nachází v nouzi a jiná „silnější“ osoba této nouze zneužije ve svůj prospěch. Daný společenský jev dán především tím, smyslem celého jednání je ve většině případů hned od počátku využít toho, že slabší osoba v důsledku své nouze či jiné „slabosti“ je schopna podepsat jakoukoli smlouvu, a to jen pro příslib okamžitého přesunu peněz, to celé činí přes nepochopení smlouvy, případně nedostatečné seznámení se se smlouvou, případně v důvěře vůči „silnějším“ smluvnímu partnerovi.¹¹⁹ Při posuzování, zda v tom kterém případě došlo k nepřipustné lichvě, musí civilní soudy do svého rozhodování promítnout ústavní principy spravedlnosti, přiměřenosti a ochrany slabší smluvní strany.¹²⁰

Nelze ani odhlédnout od trestněprávních následků lichevního jednání. Jednání pachatele, který si kromě plnění vyplývajícího ze smlouvy o půjčce nechá pro případ nesplnění závazku slíbit další plnění ve formě zajištění závazku převodem práva, např. v podobě převodu vlastnického práva k nemovitosti na základě kupní smlouvy, lze ve vztahu k tomuto akcesorickému závazku - při naplnění všech ostatních znaků - spatřovat odpovědnost za trestný čin lichvy.¹²¹ Podobně shledal Nejvyšší soud hrubý nepoměr v situaci, kdy došlo půjčení částky 293.000 Kč na tři měsíce se smluvní odměnou ve výši 131.850 Kč, což znamená úrok ve výši 15% za měsíc, tedy 180% za rok¹²², podobně lichvářský úrok ve výši 5,5% měsíčně, tedy 66% ročně.¹²³ Samozřejmě trestní právo se vyznačuje zásadou ultima ratio a zásadou subsidiarity trestní represe, tudíž trestněprávní následky nastanou až v případě, kdy nebude postačovat uplatnění právních prostředků ochrany dle soukromého práva či práva správního. Nicméně výše uvedené poskytuje jednoznačné příklady, kdy se jedná o lichevní smlouvy.

Podobně jako u neúměrného zkrácení je i u lichevní smlouvy vyloučena možnost podnikatele, který uzavřel smlouvu při svém podnikání dovolávat se neplatnosti lichevní smlouvy.¹²⁴ Podstatným kritériem, které je potřeba zkoumat u výše uvedeného, je pojem podnikání. Ustanovení tedy nedopadá na podnikatele obecně, ale jen když uzavírají smlouvy při svém podnikání. Již z důvodové zprávy k občanskému zákoníku je zřejmé, že ustanovení je inspirováno dříve platnou úpravou § 267 odst. 2 ObchZ. Dle dřívější úpravy platila nemožnost napadnout smlouvu uzavřenou smlouvou uzavřenou v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, byla-li taková smlouva uzavřena v podnikatelském styku.

¹¹⁹ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 75.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 3308/16.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2001, sp. zn. 4 Tz 6/2001.

¹²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2001, sp. zn. 4 Tz 15/2001.

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2003, sp. zn. 5 Tdo 248/2003.

¹²⁴ Ustanovení § 1797 občanského zákoníku: „Podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, nemá právo požadovat zrušení smlouvy podle § 1793 odst. 1, ani se nemůže dovolat neplatnosti smlouvy podle § 1796.“

Lichva je tak dalším institutem chránící slabší stranu, přičemž zákonodárce zde zvolil zneplatnění lichevní smlouvy, ovšem to pouze k námitce slabší strany a zároveň možnosti soudu upravit vzájemné plnění tak, aby nepřiměřenost byla odstraněna. Taková cesta je chvályhodná, neboť skutečně není potřeba trvat na absolutní neplatnosti. Dochází tak zároveň k naplnění zásady pacta sunt servanda, což je cesta naprosto správná, je odstraněna zbytečná tvrdost právní úpravy a respektována autonomie vůle.

2.4 Adhézní smlouvy

Institut smluv uzavíraných adhezním způsobem je zakotven v občanském zákoníku, části čtvrté (relativní majetková práva), hlavě první (všeobecná ustanovení o závazcích), dílu třetím (obsah závazků), a to celkem ve čtyřech ustanoveních, a to § 1798 až § 1801 občanského zákoníku. V praxi, respektive ve slangovém označení se můžeme setkat s pojmem „adhezní smlouvy“, fakticky se ovšem jedná o nepřesné označení, které vzbuzuje dojem, že se jedná o vlastnost smlouvy, a ne způsob uzavírání smlouvy – proto i jak je uvedeno v důvodové zprávě, byl institut nazván jako smlouvy uzavírané adhezním způsobem.¹²⁵ Nicméně více jako název ustanovení věnující se této problematice, je třeba se věnovat konkrétním pravidlům, která zakotvuje občanský zákoník.

Jde o smlouvy, které fungují zpravidla na principu tzv. Hobsonovy volby,¹²⁶ která označuje situace, kdy je možný výběr z vícero možností, ale ve skutečnosti existuje jen jedna věc, kterou lze udělat nebo si ji vybrat. Adhézní smlouvy jsou typicky takové smlouvy vystavěny na principu „take or leave“, poněvadž u nich nedochází k vyjednávání.¹²⁷ Takové smlouvy nebyly sjednány individuálně, druhá smluvní strana byla vyloučena ze spoluúčasti na jednání a nemohla logicky toto jednání ovlivnit, a proto se z velké části jedná o typové smlouvy.¹²⁸ Především z důvodu, že daná smluvní strana je postavena před tuto volbu a kdy dochází k vyloučení jakéhokoliv vyjednávacího pole, se považuje taková smluvní strana za slabší a „posiluje se“ její postavení. Velice přílehavě vymezuje adhezní smlouvu směrnice rady ES č. 93/13/EHS o nepřiměřených

¹²⁵ Důvodová zpráva. Obecně k adhezním smlouvám také RAKOFF, Todd. *Contracts of Adhesion: An Essay in Reconstruction*, [online]. Harvard Law Review. s. 1173, 1983 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/hlr96&div=68&start_page=1173&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>

¹²⁶ Thomas Hobson (1544 – 1631) byl vlastníkem stáje koní, kde bylo vždy k dispozici více než 40 koní k výběru, ovšem platilo zde pravidlo, že případný zájemce si musí vybrat vždy koně, který je nejbliž ke dveřím. Na první pohled se zdá, že tato volba zahrnuje jednu variantu, nicméně možnosti volby jsou zde dvě – vzít si koně, který je nejbliž dveřím nebo si nevybrat žádného – zjednodušeně tedy ber nebo neber („take it or leave it“). Na tomto principu jednu dobu fungovala i výroba amerických vozů Ford Modelu T, kdy k dispozici byla na výběr jen černá barva („Každý zákazník může chtít jakoukoliv barvu auta, dokud je touto barvou černá“).

¹²⁷ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 237, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2011, sp. zn. 32 Cdo 4469/2010.

¹²⁸ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, a to konkrétně v jejím článku 3, kde hovoří o podmínce, jež byla sepsána předem, a spotřebitel nemohl mít vliv na obsah podmínky, a to zejména s předem sepsanou běžnou smlouvou, taková podmínka je vždy nesjednána individuálně. Potřeba ochrany slabší smluvní strany v tomto případě vychází z několika důvodů. Typ podobných smluv si slabší strana málokdy opravdu poctivě přečte, často používané termíny v těchto smlouvách nejsou úplně běžné, slabší strana je často v situaci, kdy smlouvu musí rychle podepsat, případně ji k tomu donutí sociální situace, který vytváří dojem, že nemají jinou možnost než přijmout věci, tak jak jsou.

Do značné míry se jedná o právní úpravu, která se inspirovala v zahraničí, ostatně bylo to nutností, neboť český právní řád do přijetí občanského zákoníku konkrétní úpravu neznal a praxe řešila problematiku, na kterou bude dopadat současná právní úprava, skrz institut dobrých mravů nebo zásady poctivého obchodníku styku, respektive zásadu poctivosti obecně.¹²⁹ Důvodová zpráva zde jako inspirační zdroje zmiňuje zahraniční občanské zákoníky pak také dva návrhy na úrovni evropského práva – prvním je návrh evropského zákoníku (Code européen des Contrats) a druhým je návrh obecného referenčního rámce pro evropský občanský zákoník (Draft Common Frame of Reference).¹³⁰ Ačkoliv ho důvodová zpráva neuvádí přímo („*Proto se navrhuje podrobnější úprava inspirovaná jednak některými zahraničními občanskými zákoníky,...*“¹³¹) byl hlavním inspirací quebecký občanský zákoník (dále jen „CCQ“). Do něho se dostala úprava smluv uzavíraných adhezním způsobem (v CCQ „contracts of adhesion“) až s účinností „nového“ quebeckého občanského zákoníku v roce 1991, nicméně snahu o ochranu spotřebitelů zde lze sledovat od 70. let minulého století.¹³² Co se týká inspiračního zdroje v podobě CCQ, měl český zákonodárce výhodu v tom, že právní úprava CCQ je využívána více než 25 let, tudíž je dostatečně prověřena praxí.

Úvodní ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem stanovuje, že: „*Ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem platí pro každou smlouvu, jejíž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejich pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit.*“¹³³ Z tohoto ustanovení tedy můžeme definovat základní znaky smluv uzavíraných adhezním způsobem, respektive podmínky pro použití právní úpravy těchto smluv. Definice smluv uzavíraných adhezním způsobem v občanském zákoníku vychází z čl. 1379 CCQ, který stanovuje, co se rozumí „adhezní smlouvou“ a mimo jiné dále uvádí

¹²⁹ K tomu např. náleží Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11.

¹³⁰ Důvodová zpráva.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² GRAMMOND, Sébastien. The Regulation of abusive or unconscionable clauses from comparative law perspective. *The Canadian Business Law Journal*, 2010, roč. 49, č. 3, s. 358 – 359. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1956672>.

¹³³ Ustanovení § 1798 odst. 1 občanského zákoníku.

i negativní definici běžné smlouvy: „*Adhezní smlouva je smlouva, ve které byly základní podmínky určeny jednou ze stran, jejím jménem nebo dle jejích pokynů a druhá strana nemá možnost je měnit. Každá smlouva, která není adhezní smlouvou je smlouvou vzniklou na základě dohody stran.*“¹³⁴ Jedná se o jediné ustanovení, které posloužilo jako inspirační zdroj v rámci CCQ, které se týká pouze „adhezních smluv“, neboť další články CCQ se vztahují jak na tuto problematiku, tak se dotýkají i spotřebitelských smluv.¹³⁵

Podstatným rozdílem oproti CCQ je použití termínu „slabší strana“ – CCQ v § 1379 uvádí pojem *adhering party*, resp. tedy adherenta. Dle této úpravy tedy není na rozdíl od české právní úpravy potřebné, aby adherent byl slabší stranou. Co se týká slabší strany, bude vždy náročné zkoumat její reálnou možnost ovlivnit základní podmínky, soud zde bude zkoumat skutečnou příležitost ovlivnit obsah těchto podmínek. S tím souvisí i určení těchto základních podmínek jednou stranou či dle jejích pokynů. Není vyloučeno, aby i přesto, že dojde ke zkopírování smluvního vzoru, např. z internetu, se jednalo i určení základních podmínek. To, že strana není sama autorem a pouze využila cizí zdroj, neznamená, že na těchto podmínkách trvá a nepřipouští jejich úpravu.¹³⁶

Odstavec druhý ustanovení § 1798 občanského zákoníku navíc konstatuje domněnku, že použije-li se k uzavření smlouvy se slabší stranou smluvní formulář užívaný v obchodním styku nebo jiný podobný prostředek, má se za to, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem. Jedná se o vyvratitelnou domněnku uzavření smlouvy adhezním způsobem, pokud bude k uzavření této smlouvy využit formulář nebo jiný obdobný prostředek předložený silnější stranou adherentovi, tedy slabší straně. Nutno poznamenat, že se musí jednat o opakované používání, které je součástí formulace „...užívaný v obchodním styku...“.

Tento způsob uzavírání smlouvy prostřednictvím formuláře bude využit především u hromadných smluv, za příklady adhezních smluv lze uvést typicky sjednání pojistné smlouvy, případně častokrát půjde o bankovní obchody, přepravní smlouvy, smlouvy o ubytování či smlouvy o zájezdu.¹³⁷ Totiž v případě velkých korporací, např. telefonních operátorů, bankovních institucí, poskytovatelů služeb či dodavatelů energií se za účelem sjednocení smluv a zjednodušení (především pro sebe) smluvního procesu prostřednictvím formulářových smluv omezují možnosti slabší strany ovlivnit základní podmínky smlouvy, nicméně jedná se

¹³⁴ Ustanovení čl. 1379 quebeckého občanského zákoníku (Text v originále: „*A contract of adhesion is a contract in which the essential stipulations were imposed or drawn up by one of the parties, on his behalf or upon his instructions, and were not negotiable. Any contract that is not a contract of adhesion is a contract by mutual agreement.*“) Dostupné na <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ_1991/CCQ1991_A.html>

¹³⁵ K tomu srov. čl. 1435–1437 CCQ.

¹³⁶ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 344.

¹³⁷ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

o nevyhnutelný důsledek uzavírání smluv ve velkém množství.¹³⁸ Vždy bude nutné posoudit konkrétní možnosti adherenta ovlivnit základní podmínky smlouvy v každém jednotlivém případě zvlášť. Jak uvádí Petrov na formě a podobě použitého prostředku nezáleží: „*Byť např. SMS odesílaná v určitém formátu pro koupi jízdenky či jiného placeného obsahu nepředstavuje formulář, je jistě obdobným prostředkem.*“¹³⁹ Je třeba připomenout, že existence adhezní smlouvy ještě sama o sobě nezpůsobuje újmu slabší straně, proto jejich existence je možná.¹⁴⁰ Až v případě, že v dané smlouvě budou ujednání, která jsou pro slabší stranu zvláště nevýhodná, případně ujednání, která budou slabší straně způsobovat újmu, nastupuje ochrana slabší strany.

Z textu ustanovení § 1798 občanského zákoníku je zřejmé, že se vždy bude posuzovat smlouva jako celek, a ne jednotlivá ustanovení smlouvy – vždy bude záležet na základních podmínkách smlouvy. Tato skutečnost ovšem neznámá, že tomu bude tak v případě většího počtu smluv v rámci jedné listiny – zde se bude posuzovat každá smlouva samostatně. To vyplývá již obecných ustanovení o smlouvě, a to konkrétně ustanovení § 1727 občanského zákoníku, který řeší problematiku vícero smluv v rámci jedné listiny.¹⁴¹ Ve smlouvě budou soudem zkoumány základní podmínky, které ovšem nejsou nikde v občanském zákoníku definovány, což se vzhledem k velké rozdílnosti smluv a smluvních typů jeví jako opodstatněné. Na určení těchto základních podmínek tedy bude záviset užití ustanovení § 1799 a § 1800 občanského zákoníku.

2.4.1 Včleňovací doložky ve smlouvě uzavírané adhezním způsobem

Včleňovací doložky jako takové, nejsou v českém právním řádu ničím novým, jejich úprava byla zakotvena již v § 273 ObchZ, ale až s nástupem občanského zákoníku se dostává konkrétní ochraně při uzavírání smluv uzavíraných adhezním způsobem. K závaznosti těchto doložek je nutné, aby slabší strana byla s takovou doložkou seznámena, a aby pochopila její význam, případně aby se prokázalo, že význam doložky musela znát.¹⁴² Opět se jedná o institut inspirovaný quebeckým občanským zákoníkem, nicméně jen v základních obrysech, neboť se v případě CCQ jedná o úpravu vnějších doložek: „*Vnější doložka, na kterou smlouva odkazuje, strany zavazuje. V případě adhezní či spotřebitelské smlouvy je však tato doložka neplatná, pokud na ni spotřebitel nebo strana, která neměla skutečnou možnost ovlivnit základní podmínky smlouvy, nebyla ani do*

¹³⁸ CSACH, Kristián. *Standardné zmluvy*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 29.

¹³⁹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 345.

¹⁴⁰ ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

¹⁴¹ První věta ustanovení § 1727 občanského zákoníku stanovuje, že každá z několika smluv zahrnutých v jedné listině se posuzuje samostatně, nicméně jedná se o dispozitivní ustanovení, tudíž strany si pravidlo pro posuzování jednotlivých smluv či listiny jako celku mohou stanovit odlišně.

¹⁴² Ustanovení § 1799 občanského zákoníku: „*Doložka ve smlouvě uzavřené adhezním způsobem, která odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy, je platná, byla-li slabší strana s doložkou a jejím významem seznámena nebo prokáže-li se, že význam doložky musela znát.*“

*okamžiku uzavření smlouvy výslovně upozorněna; to neplatí, prokáže-li druhá strana, že se spotřebitel nebo strana, která neměla skutečnou možnost ovlivnit základní podmínky smlouvy, o doložce dozvěděla jinak.*¹⁴³ Rozdíl je patrný, neboť ustanovení občanského zákoníku se vztahuje k doložce sjednané přímo ve smlouvě (proto „včleňovací“),¹⁴⁴ naopak vnější doložka dle CCQ je doložka, která se nachází mimo vlastní text smlouvy.

Co se týká o nutnost seznámit se zněním doložky,¹⁴⁵ tak s jejím významem, je nutné, aby význam doložky byla schopna pochopit průměrně rozumná osoba ve smyslu ustanovení § 4 občanského zákoníku, tedy osoby, která má běžné znalosti dospělého člověka a je schopná dovodit si rozumné závěry na základě znalostí a aktuální situace.¹⁴⁶ Za předpokladu, že k seznámení s touto doložkou nedošlo, je možné, aby silnější strana prokázala, že slabší strana význam doložky musela znát, například z dřívějšího smluvního styku. K seznámení se s touto včleňovací doložkou zásadně nebude postačovat přiložení obchodních podmínek, nýbrž bude potřeba upozornit, že tyto obchodní podmínky jsou součástí smlouvy, bude potřeba určité kvalifikované seznámení,¹⁴⁷ a to tak, že slabší strana byla dostatečně konkrétně seznámena, jaké další doložky (pojistné podmínky, sazebníky, ceníky, pracovní řady apod.)¹⁴⁸ se stávají součástí smlouvy. Je zřejmé, že skutečně nebude postačovat pouze formální upozornění, ale musí zde být jednoznačné, že slabší strana znala nebo musela znát obsah doložek. To, že slabší strana doložku znala, z logiky věci bude muset prokazovat silnější strana.¹⁴⁹

Následkem toho, že nebudou naplněny předpoklady dle ustanovení § 1799 občanského zákoníku, je relativní neplatnost.¹⁵⁰ Nelze ani zapomenout na to, že takto založená ochrana slabší strany se nevztahuje jenom na spotřebitele, nýbrž se vztahuje i na podnikatele, totiž slabší stranou zde může být jednoznačně i podnikatel, typicky velká korporace versus malý živnostník. Z tohoto důvodu je proto poskytován tento ochranný režim i v rámci podnikatelský vztahů,¹⁵¹ což lze

¹⁴³ Ustanovení čl. 1435 quebeckého občanského zákoníku (Text v originále: „*In a consumer contract or a contract of adhesion, however, an external clause is null if, at the time of formation of the contract, it was not expressly brought to the attention of the consumer or adhering party, unless the other party proves that the consumer or adhering party otherwise knew of it.*“) Dostupné na <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ_1991/CCQ1991_A.html>

¹⁴⁴ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1764.

¹⁴⁵ K nezbytnosti seznámení také GRAMMOND, Sébastien. The Regulation of abusive or unconscionable clauses from comparative law perspective. [online]. *The Canadian Business Law Journal*, 2010, roč. 49, č. 3, s. 358 – 359. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1956672>.

¹⁴⁶ MELZER, Filip, TEGEL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 90.

¹⁴⁷ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 347.

¹⁴⁸ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1765.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č.

hodnotit velice pozitivně, neboť by mohlo docházet k absurdním následkům, které by zcela popíraly smysl ochrany slabší strany, totiž díky vyloučení ochrannářského režimu by slabší strana – drobný živnostník - nebyla chráněna.

2.4.2 Nečitelné, nesrozumitelné doložky a doložky zvlášt' nevýhodné

Obdobně jako tomu bylo u předchozích ustanovení upravujících smlouvy uzavírané adhézním způsobem, tak i právní úprava nečitelných a nesrozumitelných doložek¹⁵² je víceméně totožná s úpravou v čl. 1436 CCQ: „*V případě, že spotřebitelská smlouva nebo adhezivní smlouva obsahuje ustanovení, které je nečitelné nebo nesrozumitelné pro rozumného člověka a v případě, že spotřebitel nebo adherent utrpí újmu v souvislosti s tímto ustanovením, považuje se toto ustanovení za neplatné, ledaže prokáže druhá strana, že spotřebitel nebo adherent byli dostatečně poučeni o obsahu tohoto ustanovení.*“¹⁵³ Ustanovení § 1800 občanského zákoníku v první odstavci obsahuje právní úpravu nečitelné doložky, resp. „*doložku, kterou lze přečíst jen se zvláštními obtížemi*“. Jde o vizuální vyjádření slov doložky, která na rozdíl od doložek upravených v ustanovení § 1799 občanského zákoníku, mohou být jak ve smlouvě, tak i mimo smlouvu. Nečitelnost je na újmu slabší straně a spočívá především v nedostatečné velikosti písma, popřípadě je-li text umístěn na barevné pozadí, se kterým splývá nebo případně může být způsobena i špatnou kvalitou tisku.¹⁵⁴ Veškeré požadavky občanského zákoníku odpovídají už dřívější judikatuře Ústavního soudu: „*Například smluvní ujednání musí mít dostatečnou velikost písma, nesmějí být ve výrazně menší velikosti, než okolní text, nesmějí být umístěna v oddílech, které vzbuzují dojem nepodstatného charakteru.*“¹⁵⁵ Za dostačující lze považovat font velikosti 10 a větší, text každopádně nesmí být postaven tak, aby odrazoval od přečtení. Ovšem nečitelnost bude představovat i nepřehlednost či nelogická struktura textu smlouvy, v důsledku čehož nebude možné se „v textu vyznat“, jako příklad lze uvést různé velikosti a ztučnění textu.¹⁵⁶ Opět se zde bude vycházet z ustanovení § 4 občanského zákoníku a ze schopností průměrného člověka přečíst text.

7-8, s. 24-36.

¹⁵² Ustanovení § 1800 odst. 1 občanského zákoníku: „*Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezivním způsobem doložku, kterou lze přečíst jen se zvláštními obtížemi, nebo doložku, která je pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná, je tato doložka platná, nepůsobí-li slabší straně újmu nebo prokáže-li druhá strana, že slabší straně byl význam doložky dostatečně vysvětlen.*“

¹⁵³ Ustanovení čl. 1436 quebeckého občanského zákoníku (Text v originále: „*In a consumer contract or a contract of adhesion, a clause which is illegible or incomprehensible to a reasonable person is null if the consumer or the adhering party suffers injury therefrom, unless the other party proves that an adequate explanation of the nature and scope of the clause was given to the consumer or adhering party.*“) Dostupné na <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ_1991/CCQ1991_A.html>

¹⁵⁴ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1766.

¹⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11.

¹⁵⁶ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1766.

Nesrozumitelností je potom míněna pochopitelnost textu a schopnost porozumět podstatě daného textu a následků, které jsou s daným textem pro slabší stranu spojeny.¹⁵⁷ Ve smyslu daného ustanovení, nesmí být takové ujednání na újmu slabší straně, případně musí být dané ujednání náležitě slabší straně vysvětleno. Dle literatury se za nesrozumitelnou pokládá podmínka, pro jejíž pochopení se vyžaduje neúměrná kognitivní nebo časová zátěž k tomu, aby byl získán obsah informace v ní obsažené.¹⁵⁸ Nesrozumitelnost právního jednání je dle Nejvyššího soudu „dána tehdy, jestliže ani jeho výkladem nelze objektivně zjistit, co jím mělo být po slovní (jazykové) či jiné stránce vyjádřeno, v důsledku čehož není jiným subjektům umožněno se s tímto sdělením seznámit a chápat je. V tomto směru je třeba rozlišovat jednak nesrozumitelnost absolutní (vůči všem) a jednak nesrozumitelnost relativní (vůči někomu). Každá z těchto kategorií má pro posouzení platnosti právního úkonu jiný význam v závislosti na tom, zda se jedná o adresovaný nebo neadresovaný právní úkon. Absolutní nesrozumitelnost jak u neadresovaného, tak u adresovaného právního úkonu způsobí, že právní úkon vůbec nevznikne. Oproti tomu bude platný neadresovaný relativně nesrozumitelný právní úkon, bude-li mít jinak smysl (např. bude platná závět' sepsaná sice jazykem nesrozumitelným dědicům i soudu, avšak přeložitelná či převoditelná do srozumitelného jazyka). Bude-li ovšem adresovaný právní úkon relativně nesrozumitelný vůči tomu, komu byl adresován, bude vůči němu neplatný (např. rozešle-li někdo písemný návrh na uzavření určité smlouvy více osobám v řeči, která jedné z nich je nesrozumitelná, bude nabídka platná jen vůči těm, jimž srozumitelná byla, a neplatná vůči tomu, komu srozumitelná nebyla).“¹⁵⁹ Výše uvedené tak mimo jiné znamená, že za nesrozumitelný projev vůle lze považovat situaci, kdy použitý cizí jazyk ve smlouvě je nesrozumitelný druhé smluvní straně.

Nejvyšším soudem bylo také řečeno,¹⁶⁰ že formulace či pojmy, které lze vykládat různě, se vykládají v neprospěch toho, kdo je ve smlouvě zakotvil. Dokonce podle čl. 5 Směrnice Rady 93/13/EHS má při pochybnosti o významu některé podmínky převahu výklad, který je pro spotřebitele nejpriznivější. Zde jde především o spotřebitele, nicméně z daného ustanovení je zřejmé, že doložky nečitelné či nesrozumitelné půjdou k tíži „silnější strany“. Každopádně prosté použití takovýchto doložek ve smlouvě ještě nezpůsobuje jejich neplatnost. K dané skutečnosti musí přistoupit ještě jedna z alternativních podmínek. Nečitelná či nesrozumitelná doložka nesmí způsobit slabší straně újmu, přičemž ale není vymezen druh, intenzit ani výše újmy.¹⁶¹ Literatura

¹⁵⁷ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 239.

¹⁵⁸ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1766, dále také HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 350.

¹⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 1760/2007.

¹⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. srpna 2008, sp. zn. 28 Cdo 864/2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 386/96, nález Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2001, sp. zn. IV. ÚS 182/01.

¹⁶¹ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

považuje za újmu způsobující doložku každou podmínku, „*která se odchyľuje od dispozitivní právní úpravy ke tíži slabší strany*“,“ ovšem újmu nebude způsobovat např. technická klauzule či vysvětlující podmínky.¹⁶² Druhou možností je situace, kdy silnější strana prokáže, že slabší straně byl význam doložky dostatečně vysvětlen. Bude-li doložka způsobovat újmu slabší straně či silnější strana neprokáže, že slabší straně byl význam doložky dostatečně vysvětlen, bude taková doložka relativně neplatná.¹⁶³ I zde platí, že relativní neplatnost se bude posuzovat k okamžiku a podle okolností existujících v době, kdy byl právní úkon učiněn.¹⁶⁴ To je naprosto pochopitelný závěr, poněvadž jde o ochranu slabší strany zaměřenou na okamžik uzavírání smlouvy, nikoliv na okamžik pozdější, kdy dojde k napadení smlouvy nebo k jinému projevu dané nečitelné či nesrozumitelné doložky.

Dle některých autorů lze v rámci ustanovení § 1800 občanského zákoníku hovořit o prvku překvapivosti, byť tento není součástí daného ustanovení.¹⁶⁵ Totiž speciální úprava v ustanovení § 1753 občanského zákoníku¹⁶⁶ uplatňující se pouze u obchodních podmínek, nikoliv však v případě samotného obsahu smlouvy, každopádně i tito autoři relativizují rozdíl mezi překvapivými doložkami a obsahově nepřiměřenými doložkami. S tímto závěrem se lze ztotožnit, neboť překvapivé ujednání bude zcela jistě možné podřadit pod hypotézu ustanovení § 1800 odst. 2 občanského zákoníku, a to především díky absenci rozumného důvodu takové doložky, přičemž lze brát zřetel hlavně na skutečnost, že tato doložka se bez zvláštního důvodu odchyľuje od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech, což samo o sobě již zahrnuje prvek překvapivosti. Na druhé straně prvek překvapivosti bude vyloučen tehdy, pokud doložka, která by svým obsahem mohla být hodnocena jako překvapivá, bude nějakým způsobem zvýrazněna (tučně, podtržené apod.),¹⁶⁷ v takovém případě již nelze hovořit o překvapivé doložce. K tomuto závěru se lze přiklonit, poněvadž druhý kontrahent dal jednoznačně najevo, že se slabší strana musí důkladně s touto doložkou seznámit, protože je z nějakého důvodu důležitější, než zbytek textu.

¹⁶² PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1767.

¹⁶³ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36, dále také HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 351.

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2007, sp. zn. 28 Cdo 2660/2007.

¹⁶⁵ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1765.

¹⁶⁶ Ustanovení § 1753 občanského zákoníku: „*Ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; ke opačnému ujednání se nepřiblíží. Zda se jedná o takové ustanovení, se posoudí nejen vzhledem ke jeho obsahu, ale i ke způsobu jeho vyjádření.*“

¹⁶⁷ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1767.

Poslední skupinou jsou zvláště nevýhodné doložky ve smyslu ustanovení § 1800 odst. 2 občanského zákoníku,¹⁶⁸ zvláštní nevýhodnost lze posuzovat skrze vyváženost plnění, proporcionalitu a reciprocitu.¹⁶⁹ U takovýchto ujednání je klíčová absence rozumného důvodu pro jejich použití, demonstrativně je uvedeno, že rozumný důvod chybí tehdy, pokud se smlouva závazně a bez zvláštního důvodu odchyľuje od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech. Vždy bude třeba hodnotit velice důkladně okolnosti toho kterého konkrétního případu. Dle čl. 1437 CCQ se za zvláště nevýhodné ustanovení považuje ujednání, které jsou nadměrně a nedůvodně škodlivé pro spotřebitele nebo adherenta, a je proto v rozporu s požadavky dobré víry. Zejména se jedná o podmínky, které se odchyľují o základních povinnostech vyplývajících z pravidel rozhodných pro smlouvu tak, že mění povahu podmínky na zvláště nevýhodnou. Pro posouzení zvláště nevýhodné doložky nabízí literatura určité kritéria, a to zohlednění celkového obsahu smlouvy, vyváženost zájmů smluvních stran, důvodnost zařazení klauzule do smlouvy, vztah klauzule k hlavnímu plnění ze smlouvy, narušení ekvivalence vzájemných práv a povinností.¹⁷⁰

2.4.3 Kogentnost ustanovení § 1799 a § 1800 občanského zákoníku

Ve větě první ustanovení § 1801 občanského zákoníku je stanoveno pravidlo, které stanoví, že: „*Odchyľí-li se strany od § 1799 nebo 1800 nebo vyloučí-li některé z těchto ustanovení, nepřiblíží se k tomu.*“ Ačkoliv jsou v uvedené větě první ustanovení § 1801 občanského zákoníku zmíněny jen § 1799 a 1800 občanského zákoníku vztahuje se kogentnost ustanovení i na § 1798 občanského zákoníku, který definuje smlouvy uzavírané adhezním způsobem, neboť odchylením ustanovení definičního by docházelo k odchylce i v následujících ustanoveních, které jsou výslovně zmíněny, k tomu více literatura: „*Definiční § 1798 totiž spoluvytváří hypotézu substantivních ustanovení § 1799 a 1800; odchylka od prvního nutně zároveň představuje odchylku od druhého, kterou však komentovaný § 1801 znemožňuje. Jinak řečeno: strany se mohou za podmínek § 1 odst. 2 odchyľit od pravidel, které osobě stanoví právo či povinnost; nemohou však změnit, co ObčZ rozumí svými pojmy a jaká jeho kogentní ustanovení se při naplnění určitého pojmu aktivují.*“¹⁷¹ K větě první § 1801 občanského zákoníku lze tedy shrnout, že kogentními jsou ustanovení, které definují smlouvy uzavírané adhezním způsobem

¹⁶⁸Ustanovení § 1800 odst. 2 občanského zákoníku: „*Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, která je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, zejména odchyľuje-li se smlouva závazně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech, je doložka neplatná. Vyžaduje-li to spravedlivé uspořádání práv a povinností stran, soud rozhodne obdobně podle § 577.*“

¹⁶⁹ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36, dále také HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 352-353.

¹⁷⁰ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1768.

¹⁷¹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 355.

(§ 1798 OZ), upravuje odkazující doložky ve smlouvách uzavíraných adhezním způsobem (§ 1799 OZ) a nakonec ustanovení o nečitelných, nesrozumitelných a zvláště nevýhodných doložkách ve smlouvách uzavíraných adhezním způsobem (§ 1800 OZ). Důsledkem odchýlení se od těchto ustanovení je zdánlivost právního jednání, a jak je uvedeno v občanském zákoníku v úpravě právních jednání – ke zdánlivým právním jednáním se nepřihlíží.¹⁷²

Nicméně v rámci věty druhé ustanovení § 1801 občanského zákoníku je za předpokladu, že obě strany budou podnikateli možné vyloučit použití ustanovení § 1799 a § 1800 odst. 1 občanského zákoníku. Zákonodárce zde vychází z předpokladu toho, že podnikatel je profesionál, kterému by měl být znám institut doložek odkazujících na podmínky mimo smlouvu a právě kvůli své profesionalitě se musí seznámit i s doložkami zmíněnými v ustanovení § 1800 občanského zákoníku. K případnému vyloučení se však nebude ani ve vztazích mezi podnikateli přihlížet, pokud slabší strana prokáže, že doložka uvedená mimo vlastní text smlouvy a navržená druhou smluvní stranou hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku. Jde o ochranu obchodního styku mezi podnikateli, v případě že by dosáhla nevýhodnost doložky „nepřiměřené meze“. K takové doložce se nebude přihlížet i přes to, že by si podnikatelé ujednali, že se ustanovení § 1800 odst. 2 občanského zákoníku nepoužije.

2.5 Spotřebitelské smlouvy

Výraz spotřebitelské smlouvy, který je v rámci široké veřejnosti ustáleným pojmem, značí rozsáhlou oblast práva, jež se zabývá regulací smluvních kontraktů uzavíraných mezi spotřebitelem a podnikatelem,¹⁷³ když podstatou dané právní úpravy je ochrana spotřebitele.¹⁷⁴ Ochrana spotřebitele byla zakotvena již v předcházejícím občanském zákoníku, neboť se především vycházelo z nutnosti harmonizace dané právní úpravy.¹⁷⁵ Za základní východisko spotřebitelské ochrany se považuje faktická nerovnost spotřebitele vůči podnikateli, a to především s ohledem na větší profesionální zkušenost prodávajícího, lepší znalost práva, snazší dostupnost právních služeb a na možnost stanovovat smluvní podmínky jednostranně cestou formulářových smluv. Dochází tak k omezení autonomie vůle vyplývající z čl. 2 odst. 3 LZPS.¹⁷⁶ Spotřebitelské smlouvy jsou na nejvyšším místě v pomyslném žebříčku ochrany slabší

¹⁷² Ustanovení § 544 občanského zákoníku.

¹⁷³ K definici spotřebitele a podnikatele srovnej ustanovení § 419 až 422 občanského zákoníku, dále také Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů. Podobně MICKLITZ, Hanz-Wolfgang, STUYCK, Jules, TERRY, Evelyne. *Consumer Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010. s. 29-53. PATTERSON, Mark. *Standardization of Standard-Form Contracts: Competition and Contract Implications*. William and Mary Law Review. Volume 52, Issue 2, s. 327-414. 2010 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <<http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3364&context=wmlr>>.

¹⁷⁴ Důvodová zpráva.

¹⁷⁵ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů.

¹⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11.

strany, neboť poskytují nejvyšší míru ochrany.¹⁷⁷ Tento fakt je především dán i typickým vztahem, kdy na jedné straně stojí podnikatel a na druhé straně spotřebitel, přičemž spotřebitel je závislý na poskytovateli služby či zboží, poněvadž trpí informačním deficitem,¹⁷⁸ už pouze z této skutečnosti vyplývá samotná nerovnost a pozice spotřebitele jako slabší strany.

Za spotřebitele se obecně „*považovaly neprofesionální subjekty, jako mladiství, nájemníci, konzumenti, a to především proto, že je jejich svobodná vůle bývá oslabena nedostatkem zkušenosti, rozumové vyspělosti, či proto, že je nutno kompenzovat informační asymetrii nebo jejich relativně slabší mocenské pozice v konkrétním vztahu.*“¹⁷⁹ Je nutné zdůraznit, že spotřebitelem je vždy tedy fyzická osoba, což je i rozdílem proti dřívější úpravě v OZ1964, kde bylo zakotveno širší pojetí spotřebitele včetně právnických osob, což bylo v rozporu i s judikaturou Soudního dvora EU. Ten ve svém rozhodnutí definoval spotřebitele jako fyzickou osobu, která při kontraktaci chráněnou touto směrnicí, jedná pro účely, které se netýkají jejího obchodu, podnikání nebo profese.¹⁸⁰ Tento rozpor byl ve vnitrostátní úpravě odstraněn novelou zákona č. 155/2010 Sb. At' již novela OZ1964 či současný občanský zákoník, oba právní předpisy definici spotřebitele transponovaly evropské směrnice, resp. směrnicí 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1994 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

Jak uvádí Csach: „*Ze samotné definice spotřebitele vyplývá, že spotřebitelem může být i člověk podnikatel, protože definice předpokládá, že určitá osoba koná mimo rámec své podnikatelské činnosti. Tato podmínka je splněna nikoliv jen v případě, kdy osoba není vůbec podnikatelem, ale i v tom případě, kdy jedná mimo rámec své podnikatelské činnosti.*“¹⁸¹ To potvrdil ve své judikatuře k úpravě v OZ1964 Ústavní soud – podnikatelské oprávnění fyzické osoby samo o sobě nevylučuje použití ustanovení o ochraně spotřebitele.¹⁸² Ostatně Ústavní soud v dané souvislosti hovoří o zásadě poctivosti a principu důvěry, kterou označuje jako elementární kategorii sociálního života, přičemž k naplnění obecné představy spravedlnosti je třeba najít shodu vůči protikladně působícímu principu autonomie vůle. Z tohoto důvodu je mimo jiné nutné po podnikateli požadovat, aby se ve vztahu ke spotřebiteli choval poctivě. Nepostupuje-li tak, zpronevěří se důvěře druhého účastníka smluvního vztahu v poctivost svého jednání, a takovému nepoctivému jednání nelze poskytnout právní ochranu.¹⁸³

¹⁷⁷ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1761.

¹⁷⁸ BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 37.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Rozsudek Soudního dvora EU ve spojených věcech ze dne 22. listopadu 2001, *Cape Snc proti Idealservice Srl a Idealservice MN RE Sas proti OMAI Srl*, C-541-99 a C-542/99, bod 4.

¹⁸¹ MELZER, Filip, TĚGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 4.

¹⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 10. ledna 2012, sp. zn. I. ÚS 1930/11.

¹⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11.

Pro vztahy mezi spotřebitelem a podnikatelem je rovněž typické, že tím, kdo zpravidla zahájí smluvní ujednání, resp. dá podnět k tomuto jednání, je podnikatel. Spotřebitel je často při kontraktaci nezkušený a překvapený, typicky při prodeji na obchodních prezentacích, kdy je u něj navíc vyvolán pocit vděčnosti za poskytnuté doprovodné služby spojené s prezentací. Společným znakem právní úpravy spotřebitelských smluv je tedy snaha cestou práva vyrovnat tuto faktickou nerovnost, a to formou omezení autonomie vůle.¹⁸⁴ U spotřebitelské ochrany je rovněž třeba zdůraznit, že nesmí docházet k zaměňování ochrany slabší strany se spotřebitelskou ochranou, byť je v občanském zákoníku zakotvena vyvratitelná domněnka, že spotřebitel je slabší stranou.¹⁸⁵ Podstatné však je, že ochrana slabší strany se prolíná celým občanským zákoníkem v několika oblastech, zatímco tak ochrana slabší strany souvisí s konkrétní situací, spotřebitelem bude vždy fyzická osoba, která uzavírá kontrakt mimo svou podnikatelskou činnost s podnikatelem. To mimo jiné znamená, že v případě spotřebitele se může, ale nemusí použít jinak stanovená ochrana slabší strany, prokáže-li se, že spotřebitel nebyl v konkrétní situaci slabší stranou.¹⁸⁶ Lze tak do jisté míry říci, že jde o dvě samostatně stojící oblasti ochrany, kdy může dojít k jejich současné aplikaci, ale nemusí tomu tak být vždy.

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2011, sp. zn. II. ÚS 2877/10.

¹⁸⁵ Ustanovení § 433 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁸⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 440.

Závěr

Diplomová práce se věnovala otázce ochrany slabší strany, přičemž tato úzce souvisí i s vymezením zásady rovnosti, resp. zásady autonomie vůle, kterou lze označit za jeden z řídicích soukromoprávních principů, ovšem k její korekci dochází právě z důvodu ochrany slabší strany. Takovýto zásah si vyžadují různorodé situace, kdy mezi smluvními stranami dochází k disproporcím mezi vzájemnými právy a povinnostmi a nebylo-li by zásahu ze strany zákonodárce, mohlo by dojít k nežádoucím důsledkům pro slabší stranu. Dle Bejčka je ochrana slabšího derivátem zásady poctivosti.¹⁸⁷ S tímto přirovnáním lze do jisté míry souhlasit. Ovšem vždy je si třeba uvědomit, že k zásahům do autonomie vůle nemůže docházet nepřiměřeným způsobem, neboť takovýto ochránářsko-paternalistický přístup by ohrožoval autonomii vůle a rovněž zásadu *pacta sunt servanda*.¹⁸⁸ Je nezbytné velice důkladně vyvažovat tyto dvě zásady s ohledem na konkrétní okolnosti případu.

Ostatně takový je i záměr zákonodárce v případě občanského zákoníku, kterým se prolíná zásada ochrany slabší strany. Diplomová práce měla za cíl zhodnotit právní úpravu ochrany slabší strany tak, aby byly představeny stručně a výstižně klíčové souvislosti a otázky dané problematiky. Naprosto zásadním poznatkem je důležitost ochrany slabší strany, a to s ohledem na situace, kdy vznikají nerovnosti mezi jednotlivými smluvními stranami. V určité fázi již tato nerovnost je neúnosná, a proto je třeba zakotvit právní mantinely, které budou udržovat tuto nerovnost v rozumné míře. Dochází tak k umělému posilňování slabší strany, aby mohla být zachována svoboda, která je podstatou demokratického právního státu.¹⁸⁹ Zásadními zásadami, které tu hrají významnou roli je zásada *pacta sunt servanda* a *vigilantibus iura scripta sunt*, s vědomím a respektováním těchto zásad je třeba přistupovat k ochraně slabší strany. Ve smluvním právu je naprosto přirozená existence určité nerovnosti, zvláště pokud na jedné straně stojí právnická osoba, resp. podnikatel, a na druhé straně člověk. Ovšem nelze bezmezně poskytovat za všech okolností ochranu slabší straně jenom z toho důvodu, že si dostatečně nepřčetla smluvní podmínky apod. Cílem by mělo být dosažení vyváženého postavení stran a zejména zabránění zneužití pozice silnějšího subjektu k manipulování a utlačování slabší strany.

Za tímto účelem je poskytována občanským zákoníkem právní úprava zaměřující se na tyto situace. Právní úpravu lze rozdělit na obecnou a zvláštní. Poměrně důležitou skutečností je i to, že slabší strana není definována, byť lze zaznamenat jisté pokusy o definici smluvní strany.¹⁹⁰

¹⁸⁷ BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 33.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.

¹⁹⁰ Bezoušek a Piechowiczová se pokoušejí definovat slabší stranu jako někoho, kdo nemůže dost dobře prosadit své zájmy či uplatnit se při vyjednávání podmínek smlouvy, přičemž nezáleží na tom, zda je dané postavení způsobeno

Ovšem je vždy třeba respektovat individuální okolnosti toho kterého případu, univerzální definice zcela jistě není vhodná a postup zákonodárce, který nepřijal legální definici slabší strany, lze hodnotit jako pochopitelný. Obecná ochrana slabší strany vyvěrá z ustanovení § 433 občanského zákoníku.¹⁹¹ Dále jsou občanským zákoníkem zakotveny i zvláštní případy ochrany slabší strany, o těchto je v rámci diplomové práce pojednáváno.

Diplomová práce se zaměřila i na problematiku neúměrného zkrácení, kterážto představuje staronový institut zanesený do občanského zákoníku. Neúměrné zkrácení souvisí s podstatným nepoměrem plnění mezi stranami bez ohledu na jakoukoli subjektivní stránku jednajících osob. Neúměrné zkrácení je třeba odlišovat od vad vůle a jejího projevu, které mají jiné následky (absolutní neplatnost). Neúměrné zkrácení se tak může vyskytovat v různých podobách, netýká se pouze určité skupiny lidí či nějaké typické situace, navíc je velice důležité, že právní úprava neúměrného zkrácení je z povahy věci subsidiární, neboť bude nastupovat až tehdy, pokud jiné právní prostředky nebudou v konkrétní situaci účinné.¹⁹² Neúměrné zkrácení je tak velice vhodným institutem a jeho opětovné zakotvení do občanského zákoník je správným krokem. Konkrétní výskyt a parametry však budou předmětem soudního rozhodování, poněvadž některé problémové otázky s neúměrným zkrácení nejsou vyjasněny, a to zejména v otázce tzv. výluk z neúměrného zkrácení, tady lze doporučit další diskuzi o vhodnosti a rozsahu jednotlivých výluk.

Velmi podobná k úpravě neúměrného zkrácení je i úprava lichvy. Obecně platí, že lichva je skutečně nežádoucí, o čemž mimo jiné svědčí zakotvení lichevního jednání jako trestného činu.¹⁹³ Lichva je totiž překročením smluvní svobody¹⁹⁴ a jako takové je skutečně nežádoucí. Problematickým je však hranice, kdy dané jednání vykazuje prvky lichvy, totiž samozřejmě platí, že dlužníci musí platit své dluhy, které si vzájemně s druhou stranou dojednaly. Ovšem zde je klíčový subjektivní prvek lichevního jednání spočívající v určité slabosti (tíseň, nezkušenost...), který druhá strana využije a dojde tak k hrubému nepoměru ve vzájemném plnění. I úpravu lichvy je třeba vnímat pozitivně, tato úprava nebyla dříve explicitně zakotvena, ale judikatura soudu jí považovala za neplatnou. Dnes již je tomu jinak, naprosto pozitivní skutečností je možnost soudu vzájemné plnění „narovnat“ takovým způsobem, aby došlo ke spravedlivému uspořádání vzájemných vztahů, a proto zůstane dané jednání platné.

nedostatkem věku či hospodářským postavením. BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013, s. 233.

¹⁹¹ Některé názory se však staví kriticky k tomuto pojetí, viz PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 452.

¹⁹² ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

¹⁹³ Ustanovení § 218 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁹⁴ JANOUŠEK, Michal. Trestněprávní aspekty lichvy po rekodifikaci soukromého práva ve srovnání s německým pojetím trestného činu lichvy. *Státní zastupitelství*, 2015, roč. 13, č. 1, str. 27-32.

Poslední oblastí, kterou hodnotila tato diplomová práce, byla otázka adhezních smluv a smluv spotřebitelských. U smluv uzavíraných adhézním způsobem je slabší strana chráněna proto, že nemá skutečnou příležitost ovlivnit danou smlouvu. To je naprosto srozumitelné a je třeba zaručit slabší straně ochranu, typické jsou v tomto ohledu formulářové smlouvy. Proto jsou stanovena pravidla především ohledně včleňovacích doložek a doložek nesrozumitelných, nečitelných či překvapivých, aby tak bylo dáno za dost ochrany slabší strany. Vždy je třeba dbát na to, aby slabší strana obsah takových doložek skutečně znala, případně je musela znát, případně aby tyto doložky pochopila, a tedy, aby jí byly podobné doložky dostatečně vysvětleny. Ze všech těchto nastíněných úprav je patrné, že se požaduje, aby bylo postupováno v souladu se zásadou poctivosti a principu důvěry, což je ostatně naprosto základní požadavek sociálního života. Podobně je tomu i v případě spotřebitelských smluv, které již byly zakotveny v OZ1964, proto je daná úprava i široce prověřena praxí. V občanském zákoníku je však daná úprava rozšířena, je mnohem podrobnější a přesnější.

Jak vidno, tak právní úprava ochrany slabší strany skutečně velice úzce souvisí s principem poctivosti, neboť se vyžaduje, aby silnější strana přistupovala ke svému jednání vůči slabší straně poctivě a nevyžívala slabosti slabší strany. Je zároveň pravdou, že vždy bude některé smluvní ujednání pro některou stranu výhodnější, než pro stranu druhou, tomu se nedá vyhnout, nelze vyžadovat naprosto absolutní rovnost ve vzájemném plnění, to by neodpovídalo tržním mechanismům. Ovšem nelze připustit nepřiměřené zásahy do práv slabší strany. Pokud se tomu stane, existují účinné prostředky zakotvené v občanském zákoníku, které jsou schopny slabší stranu účinně ochránit.

Bibliografie

a) Monografie

- BEJČEK, Josef. *Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 516 s.
- BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník, nejdůležitější změny*. 1. vydání. Ostrava: ANAG, 2013. 376 s.
- BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Justiniánské instituce*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010. 412 s.
- BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 324 s.
- CSACH, Kristián. *Standardné zmluvy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 336 s.
- DUROVIC, Mateja. *European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2016. 214 s.
- DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 432 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a.s., 2008. 2 sv. 1390. 1250 s.
- FIKENTSCHER, Wolfgang, HACKER, Philipp, PODSZUN, Rupprecht. *Fair Economy*. Berlin Heiderlberg: Springer Verlag, 2013. 150 s.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. Praha: J. Otto knihkupec, 1910. 1243 s.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo, obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1344 s.
- HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 198 s.
- CHEREDNYCHENKO, Olha. *Fundamental Rights, Contract Law and the Protection of the Weaker Party*. 5. vydání, Utrecht: Sellier European Law Publishers, 2007. 629 s.
- KEIRSBILCK, Bert. *The New European Law of Unfair Commercial Practices and Competition Law*. Oxford: Hart Publishing, 2011. 702 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.

- KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 276 s.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.
- MELZER, Filip, TÉGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 720 s.
- MELZER, Filip, TÉGL Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 1264 s.
- MICKLITZ, Hanz-Wolfgang, STUYCK, Jules, TERRY, Evelyne. *Consumer Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010. 597 s.
- ONDŘEJ, Jan. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele Ekonomické, právní a sociální aspekty*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 384 s.
- PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 3120 s.
- REICH, Norbert, MICKLITZ, Hanz-Wolfgang, ROTT, Peter, TONNER, Klaus. *European Consumer Law*. 2. vydání. Cambridge: Intersentia, 2014. 422 s.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obligáčních a o splnění závazků*. 2. vydání. Brno: Vydáno nákladem Československého akademického spolku „Právník“, 1933. 323 s.
- SELUCKÁ, Markéta. *Ochrana spotřebitele v soukromém právu*. Brno: C. H. Beck, 2008. 150 s.
- ŠVESKA, Jiří, DVORÁK, Jiří, FIALA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1736 s.
- TILLSON, Judith. *Consumer and Commercial law*. 3. vydání. Harlow: Pearson, 2015. 239 s.
- TOMANČÁKOVÁ, Blanka. *Ochrana spotřebitele v praxi se vzory a příklady*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2011. 203 s.

b) Odborné časopisy

- BEJČEK, Josef. Malí a střední podnikatelé jako slabší strana v hospodářském styku? *Obchodněprávní revue*, 2014, č. 11-12, s. 316.
- BEJČEK, Josef. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, roč. 2015, č. 7-8, s. 24-36.
- BEJČEK, Josef. Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo „papírový tygr“ (a škůdce soutěže a spotřebitele)? *Bulletin advokacie*, 2012, č. 7-8, s. 15.

- CSACH, Kristián. Zmluvná sloboda a kogentné právne normy (nielen v obchodnom práve). In KNOLL, Vilém, BEDNÁŘ, Václav (ed). *Naděje právní vědy*. Plzeň, 2006, s. 109 - 120.
- DOČKAL, Tomáš. Zásada přiměřenosti a její odraz v neúměrném zkrácení a lichvě. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 9, s. 310.
- DOHNAL, Jakub. Dvojkolejnost smlouvy o úvěru a její dopad na současnou úroveň ochrany spotřebitele. In KNOLL, Vilém (ed). *Naděje právní vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 66 - 68.
- DOHNAL, Jakub. Obrana spotřebitele, nebo bránění obchodnímu styku? *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 40, č. 5, s. 66 – 69.
- ELIÁŠ, Karel. K článku JUDr. Stanislava Křečka „Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku“. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 38, č. 2, s. 22 - 25.
- GROŠPIC, Pavel. Návrat laesia enormis do českého práva. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 22, č. 5, s. 181
- HANUŠ, Libor. K míře závaznosti soudní judikatury. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 16, s. 576 – 580.
- HONDIUS, Ewoud. The Protection of Weak Party in a Harmonised European Contract Law: A Synthesis. *Journal of Consumer Policy*. 2004, č. 27, s. 245-251.
- JANOUSEK, Michal. Návrat laesio enormis do občanského práva. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 5, s. 165.
- JANOUSEK, Michal. Trestněprávní aspekty lichvy po rekonstrukci soukromého práva ve srovnání s německým pojetím trestného činu lichvy. *Státní zastupitelství*, 2015, roč. 13, č. 1, str. 27-32.
- MICKLITZ, Hans-Wolfgang. The Principles of European Contract Law and the Protection of the Weaker Party. *Journal of Consumer Policy*, 2004, Volume 27, Issues 3, s. 339-356.
- PIHERA, Vlastimil. Laesio enormis. *Obchodněprávní revue*, 2011, č. 11, s. 319.
- TICHÁ, Monika. Dodavatelské smlouvy a ochrana před tzv. adhezními smlouvami. *Obchodněprávní revue*, 2015, č. 3, s. 85,
- ZIMA, Petr. K pokusu o uzákonění institutu laesio enormis. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 9, s. 332
- ZOULÍK, František. Soukromoprávní ochrana slabší strany. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 110.

c) Elektronické zdroje:

- *The European Consumer Centres Network 2012 Annual Report* [online]. europa.eu, 2013 [citováno 31. října 2017]. 39 s. Dostupné na <http://ec.europa.eu/consumers/ecc/docs/report_ecc-net_2012_en.pdf>.
- BARNHIZER, Daniel. *Inequality of Bargaining Power*. Michigan State University College of Law. 2005 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <<http://digitalcommons.law.msu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1106&context=facpubs>>
- ČERNÝ, Pavol. *Pozor na princip ochrany slabší smluvní strany v akviziční transakci*. [online]. epravo.cz, 22. listopadu 2016 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/pozor-na-princip-ochrany-slabsi-smluvni-strany-v-akvizicni-transakci-104039.html>>
- GRAMMOND, Sébastien. The Regulation of abusive or unconscionable clauses from comparative law perspective. [online]. *The Canadian Business Law Journal*, 2010, roč. 49, č. 3, s. 358 – 359. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1956672>.
- NĚMEC, Petr. *Neúměrné zkrácení a lichva dle nového občanského zákoníku*. [online]. epravo.cz, 25. června 2012 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/neumerne-zkraceni-a-lichva-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-83728.html>>.
- PATTERSON, Mark. *Standardization of Standard-Form Contracts: Competition and Contract Implications*. William and Mary Law Review. Volume 52, Issue 2, s. 327-414. 2010 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <<http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3364&context=wmlr>>
- RAKOFF, Todd. *Contracts of Adhesion: An Essay in Reconstruction*, [online]. Harvard Law Review. s. 1173, 1983 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/hlr96&div=68&start_page=1173&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>
- RÖSLER, Hannes. *Protection of the Weaker Party in European Contract Law: Standardized and Individual Inferiority in Multi-Level Private Law*. European Review of Private Law. Volume 18, s. 729-756, 2010 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1656978>
- THAL, Spencer Nathan. *The Inequality of Bargaining Power Doctrine: The Problem of Defining Contractual Unfairness*. [online]. Oxford Journal of Legal Studies, s. 17-19, 1988 [citováno

31. října 2017]. Dostupné na http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/oxfjls8&div=6&g_sent=1&casa_token=&collection=journals
- ZIMA, Petr. *Nepoměr, hrubý nepoměr atd.* [online]. epravo.cz, 19. července 2013 [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/nepomer-hrubby-nepomer-atd-91745.html>.
- d) Právní předpisy
- Císařský patent č. 946/1811 Sb., z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 141/1950 Sb., tzv. střední občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů
 - Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
 - Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
 - Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
 - Německý občanský zákoník (Das bürgerliche Gesetzbuch), ve znění pozdějších předpisů.
 - Québecký občanský zákoník (Code civil du Québec), ve znění pozdějších předpisů.
 - Rakouský občanský zákoník (Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch), ve znění pozdějších předpisů.
 - Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. Ministerstvo spravedlnosti [online]. [citováno 31. října 2017]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.
 - Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů.
 - Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách
- e) Soudní rozhodnutí
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 386/96
 - Nález Ústavního soudu ze dne 3. ledna 2000, sp. zn. IV. ÚS 387/99.
 - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2000, sp. zn. 30 Cdo 2247/99.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. března 2001, sp. zn. 4 Tz 6/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2001, sp. zn. 4 Tz 15/2001.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. srpna 2001, sp. zn. 33 Odo 204/2001
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2001, sp. zn. IV. ÚS 182/01
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1993/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2003, sp. zn. 5 Tdo 248/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2004, sp. zn. 33 Odo 588/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. března 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2007, sp. zn. 33 Odo 236/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2007, sp. zn. 28 Cdo 2660/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 1760/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. srpna 2008, sp. zn. 28 Cdo 864/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. listopadu 2008, sp. zn. 26 Cdo 863/2007
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. prosince 2008, sp. zn. III. ÚS 1090/08.
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. května 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2009, sp. zn. 33 Cdo 1787/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2010, sp. zn. 30 Cdo 4665/2009.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 939/10.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2010, sp. zn. 30 Cdo 1653/2009.
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2011, sp. zn. II. ÚS 2877/10.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2011, sp. zn. 32 Cdo 4469/2010.
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. ledna 2012, sp. zn. I. ÚS 1930/11.
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. července 2013, sp. zn. IV. ÚS 457/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2014, sp. zn. 32 Cdo 1519/2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2015, sp. zn. 30 Cdo 4582/2014.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. června 2016, sp. zn. II. ÚS 1069/16.
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 3308/2016.

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na kritické hodnocení právní úpravy ochrany slabší strany. Ochrana slabší strany je velice důležitou zásadou soukromého práva. Diplomová práce má za cíl poskytnout stručné a výstižné zhodnocení dané úpravy s respektováním všech podstatných otázek. K naplnění tohoto cíle bylo v práci využito metody analýzy konkrétních ustanovení věnujících se ochraně slabší strany, tyto zjištěné poznatky byly díky metodě syntézy zařazeny do souvislostí a v neposlední řadě bylo pomocí dedukce přijato závěrečné zhodnocení. Zvolenému cíli a stanoveným otázkám odpovídá i struktura práce, která kromě úvodu a závěru obsahuje dvě zásadní kapitoly věnující se ochraně slabší strany. První kapitola je svým obsahem zaměřena na obecné pojetí slabší strany ve vztahu k zásadě rovnosti a vůbec autonomii vůle, neboť jde o zásadní konflikt mezi těmito zásadami. Na to navazuje druhá kapitola, která se již konkrétně zabývá jednotlivými oblastmi občanského zákoníku věnující se ochraně slabší strany. Vždy je brán zřetel na ty nejdůležitější prvky u těchto některých zvláštních právních úprav zakotvených v občanském zákoníku.

Na základě provedené analýzy bylo možné dospět k několika závěrům. Především právní úpravu občanského zákoníku lze rozdělit na obecnou a zvláštní. Obecná ochrana slabší strany plyne z ustanovení § 433 občanského zákoníku, v daném ustanovení se však nejedná o definici slabší strany, protože tato definice nebyla zákonodárcem přijata. Dále jsou občanským zákoníkem zakotveny i zvláštní případy ochrany slabší strany, o těchto je v rámci diplomové práce rovněž pojednáváno. Především se práce zabývá neúměrným zkrácením, lichvou, adhezními smlouvami a spotřebitelskými smlouvami. Z podané analýzy plyne především to, že právní úprava ochrany slabší strany skutečně velice úzce souvisí s principem poctivosti, neboť se vyžaduje, aby silnější strana přistupovala ke svému jednání vůči slabší straně poctivě a nevyužívala slabosti druhé strany. Zhodnocení ochrany slabší strany je poskytnuto v závěru diplomové práce, a to tak, že pokud dojde k tomu, že silnější strana začne zneužívat svého postavení, existují účinné prostředky zakotvené v občanském zákoníku, které jsou schopny slabší stranu účinně ochránit.

Abstract

The diploma thesis focuses on the critical evaluation of the legal regulation of protection of the weaker party. Protecting a weaker party is a very important principle of private law. The diploma thesis aims to provide a brief and accurate assessment of the legal regulation, with respect to all the essential issues. In order to achieve this goal, the method of analyzing specific provisions devoted to the protection of the weaker party was used in the work. These findings were incorporated into the context of the synthesis method and, last but not least, final deduction was accepted. The structure of the work, which, besides the introduction and the conclusion, contains two main chapters dealing with the protection of the weaker party, also corresponds to the chosen goal and to the questions set. The first chapter focuses on the general concept of the weaker party in relation to the principle of equality and the autonomy of the will as a fundamental conflict between these principles. This is followed by the second chapter, which deals specifically with individual areas of the Civil Code dealing with the protection of the weaker party. It is always taken into account the most critical elements of these special legal regulations enshrined in the Civil Code.

Based on the analysis, several conclusions could be reached. In particular, the legal regulation of the Civil Code can be divided into general and special. The general protection of the weaker party results from the provisions of Section 433 of the Civil Code, but the provision is not the definition of the weaker party, as this definition has not been adopted by the legislator. In addition, special cases of protection of the weaker party are also enshrined in the Civil Code, which is also discussed in the diploma thesis. Above all, the work deals with disproportionate reduction, usury, adhesion contracts and consumer contracts. The analysis is mainly due to the fact that the legal framework for the protection of the weaker party is very closely related to the principle of honesty, since it requires a stronger party to treat its weaker party honestly and to not use the weakness of the weaker party. Evaluating the protection of the weaker party is provided at the conclusion of the diploma thesis, so that if a stronger party begins to abuse its position, there are effective means enshrined in the Civil Code, which are able to effectively protect the weaker party.

Seznam klíčových slov

slabší strana, ochrana slabší strany, lichva, neúměrné zkrácení, adhezní smlouvy, spotřebitel

Key words

Weaker Party, Protection of Weaker Party, Excessive Shortening, Usury, Contracts of Adhesion, Consumer Contracts